

Людзі культуры Гродзеншчыны:

Леанід Лаўрэш

Святлана Марозава

Людзі культуры Гродзеншчыны:
Леанід Лаўрэш

Гродна
«ЮрСаПрынт»
2023

УДК 929
ББК 63.2(4БЕИ)
М93

М 93 Марозава С. В. Людзі культуры Гродзеншчыны: Леанід Лаўрэш. – Гродна : ЮрСаПрынт, 2023. – 64 с.

ISBN 978-985-7257-40-9.

Кніга прысвечана біяграфіі, радаводу, даследчай і творчай дзейнасці беларускага пісьменніка, даследчыка гісторыі Беларусі, буйнага гродзенскага краязнаўца Леаніда Лявонцьевіча Лаўрэша – інжынера па адукацыі і роду дзейнасці. Ён паказаны як пісьменнік, які прэзентуе прафесійную культуру гісторыка; як асветнік, што стварыў і паставіў на службу навуцы і краязнаўству гістарычны сайт rawet; як патрыёт Лідскага краю. Кніга ўтрымлівае 300-гадовы радавод і генеалагічнае дрэва роду Лаўрэшаў.

Прыводзяцца выказванні вядомых гісторыкаў пра навуковую вартасць кнігі Леаніда Лаўрэша. Спіс публікацый Л. Лаўрэша дае ўяўленне пра сферу яго даследчых інтарэсаў: праблематыку, храналогію, геаграфію. У сукупнасці матэрыялы гэтага выдання адлюстроўваюць уклад пісьменніка-даследчыка ў пашырэнне ведаў аб гісторыі Лідчыны і асэнсаванне месца гэтага краю ў еўрапейскім гістарычным кантэксце.

Прызначана для даследчыкаў і аматараў гісторыі і культуры Беларусі, Гродзеншчыны, Лідчыны; тых, хто любіць гэты край і цікавіцца персаналіямі яго вядомых ураджэнцаў.

УДК 929.52
ББК 63.3(4БЕИ)

ISBN 978-985-7257-40-9

© С. В. Марозава, 2023

© “ЮрСаПрынт”, афармленне, 2023

Таленавіты даследчык слаўнага гісторыяй Лідскага краю

*Пісьменнік, які прэзентуе прафесійную
культуру гісторыка*

На першыя краязнаўчыя артыкулы Леаніда Лаўрэша натхнілі адкрыцці, зробленыя разам з сябрамі падчас вандровак па роднай Лідчыне ў 2000 г. У вёсцы Ішчална яны знайшлі дзейны сонечны гадзіннік XVIII ст. – ці не адзіны ў Беларусі, у вёсцы Бабры – язычніцкі камень-следавік, навуцы да таго невядомы. Услед прыйшла цікавасць да помнікаў храмабудаўнітва Лідчыны, а разам з імі – і да канфесійнай гісторыі Беларусі і краю. З-пад пяра выйшлі артыкулы пра асобныя прыходы, храмы, капліцы розных канфесій, пра замкі і палацы, маёнткі і сядзібы Лідчыны. Асобныя працы даследчык прысвяціў лідскай чыгунцы і пошце, навучальным установам і прамысловым прадпрыемствам, пахаванням і месцам гістарычных падзей. Ён піша пра войны паўстанні; звяртаецца да пытанняў эканамічнай гісторыі; рэканструіруе невядомыя факты гісторыі населеных пунктаў краю. Храналагічны дыяпазон навуковай зацікаўленасці Леаніда Лаўрэша гісторыяй Лідчыны – ад часоў першабытнасці і сярэднявечча да Заходняй Беларусі 1921–1939 гадоў.

Ці ведае яшчэ хто так грунтоўна гісторыю Ліды і Лідчыны, як Леанід Лаўрэш? Напэўна, гэта рытарычнае пытанне. Ён можа не проста распавесці пра кожную вуліцу, наяўны будынак, храм, але і даць уяўленне, як яны змя-

няліся ў часе. Усё гэта сам даследаваў па крыніцах. Слухаючы яго, нібы перамяшчаешся ў часе і крочыш па эпохах. Ён ведае кожную гістарычную вёску свайго краю.

У полі зроку дапытлівага вандроўніка і даследчыка таксама людзі – звычайныя лідзяне і знакамітыя ўраджэнцы краю. Ён піша пра педагогаў і студэнтаў, вучоных і мысліцеляў, пісьменнікаў і мастакоў, святароў і вернікаў, вайскоўцаў і паўстанцаў, пра манархаў і ўраднаўцаў, масонаў і камуністаў, яўрэяў і гараджан і сялян. Апублікаваў біяграмы і біяграфічныя даследаванні, прывечаныя фундаментару Маламажэйкаўскай царквы Шымку Мацкавічу, асветніку Францішку Нарвойшу, акадэміку Берлінскай акадэміі Аляксандры Нарбут, манаху-базыльяніну Цэзарыю Каменскаму, вучонаму-астраному Марціну Пачобуту-Адлянціцкаму, міністру Беларускай Народнай Рэспублікі, генералу Кіпрыяну Кандратовічу, паэту Антону Гарэцкаму, лідскаму гісторыку XX ст. Міхалу Шымялевічу і інш.

Асаблівую цікавасць лідскі даследчык мае да гісторыі навукі: філасофіі, гісторыі, астраноміі. Ён першым напісаў кнігу пра развіццё астраноміі ў Беларусі – «І зорнае неба над галавой...» (Мінск, 2013. 266 стр.).

Сукупнасцю сваіх прац – а гэта 13 кніг і больш за 330 артыкулаў – Леанід Лаўрэш адкрыў сваім землякам шматлікія невядомыя старонкі мінулага Лідчыны і стварыў грунтоўную і багатую гісторыю свайго краю, паказаўшы яе ўнікальнасць. У 2017 г. Саюз беларускіх пісьменнікаў прызнаў літаратурны, публіцыстычны і перакладчыцкі талент Лаўрэша і прыняў у склад сваіх сябраў.

Працы даследчыка Лідчыны – кнігі і артыкулы – заснаваны на багатым фактычным матэрыяле і грунтоўна на саліднай крыніцавай базе. Гэта самыя разнастайныя крыніцы, архіўныя і апублікаваныя: помнікі права і актывыя матэрыялы, справаводства і статыстыка, летапісы і хронікі, літаратурныя і публіцыстычныя творы, мемуары

і перапіска, перыёдыка. У сваіх краязнаўчых даследаваннях Леанід Лаўрэш зыходзіць з яго вялікасці факта. Шэраг публікацый ён прысвяціў самім крыніцам – рэчавым, вусным, пісьмовым і выяўленчым, у тым ліку каменным магілам, паданням, малюнкам, паштоўкам і фотаздымкам.

Звычайна краязнаўства асацыіруецца з аматарствам. Гэта не пра Лаўрэша. Яго кнігі – гэта навуковае даследаванне, хай сабе і выкладзенае ў папулярнай форме, але напісанае на грунтоўным крыніцазнаўчым і гістарыяграфічным падмурку, што прэзентуе прафесійную культуру гісторыка. І кнігі яго маюць пэўны рэзананс у гістарычнай супольнасці Беларусі.

Не выпадкова кафедра гісторыі Беларусі Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы не аднойчы запрашала лідскага даследчыка да супрацоўніцтва і ён удзельнічаў у творчым калектыве, які па заданню Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук працаваў на навуковымі праектах. Ён – удзельнік шматлікіх навуковых гістарычных канферэнцый і круглых сталоў, дзе выступаў па лідскай тэматыцы. У 2020 г. Леанід Лаўрэш быў узнагароджаны граматай-падзякай ад Інстытута гісторыі “за арганізацыю навукова-пошукавай работы і плённую працу на ніве краязнаўства”.

Лідскі асветнік

Калі па пошукавай сістэме мы знаходзім у рэсурсах інтэрнэта патрэбныя нам тэксты па гісторыі Беларусі і Гродзеншчыны, наўрад ці думаем, што трэба быць удзячнымі людзям, якія іх змясцілі ў сусветным павуцінні. Адзін з іх – Леанід Лаўрэш. Інжынер, які адзін з першых зразумеў, што будучыня – за электроннымі бібліятэкамі (рэсурсамі), і паставіў цыфравыя тэхналогіі на службу гістарычнай

навуцы і краязнаўству. У 1999 г. ён стварыў сайт PAWET, прысвечаны беларускай гісторыі і культуры, і вось ужо 24-ты год мэтанакіравана і сістэматычна нападуняе яго новымі, а таксама і старымі, выяўленымі ім, кнігамі і артыкуламі, картамі і альбомамі, аўдыя- і відэамаатэрыяламі. Робіць гэта штотыдзень, па суботах, у вольны ад асноўнай работы час, калі большасць з нас адпачывае.

З часам PAWET стаў найбагацейшым гістарычным парлам. У ім – бібліятэка з раздзеламаі “Гісторыя”, “Мастацтва”, “Філалогія, Гісторыя літаратуры”, “Філасофія, роздумы” і іншае. Яны, у сваю чаргу, падзяляюцца на падраздзелы. У каталогу-раззеле “Гісторыя” выдзяляюцца падраздзела “Гісторыя Беларусі”, “Гісторыя навукі” і “Гісторыя Лідскага павета, краязнаўства”. А яны, у сваю чаргу, утрымліваюць тэматычныя, храналагічныя і імяныя падраздзелы. І ўсё гэта – лёгкае для пошуку. Сістэма “Пошук” унутры сайта, між іншым, таксама настроена. Ужо яна сведчыць пра багацце тэматычнай электроннай бібліятэкі, якую стварыў Леанід Лаўрэш.

Асобна вылучаюцца багаты збор мемуараў людзей, якія жылі ў розныя эпохі; калекцыя альбомаў, фатаграфій, карцін. У раззеле “Лідская генеалогія” вы можаце паспрабаваць і нават рэальна знайсці сваіх продкаў з Лідчыны. На сайце – таксама калекцыя карт XVIII–XXI ст.

На сайце PAWET вы знойдзеце насычаныя ўнікальнымі матэрыяламаі па гісторыі Лідчыны газеты “Zemia Lidska”, “Życie Lidskie”, “Лідскае Слова”, архіў газеты “Наша слова” за 2005–2023 гады. Тут жа – “падшыўка” краязнаўчага, гістарычна-літаратурнага часопіса “Лідскі Летапісец” за 2003–2022 гады. Які яшчэ раён Гродзеншчыны мае свой гістарычны часопіс? Стараннямаі пісьменніка і журналіста Станіслава Судніка, які сваё жыццё прысвячае беларускай мове і гісторыі, Лідскі раён мае.

Галоўна старонка сайта PAWET адлюстроўвае найноўшыя, размешчаныя ў папярэдні тыдзень, тэксты – манатграфіі і навукова-папулярныя працы, матэрыялы навуковых канферэнцый, артыкулы, перыядычныя выданні, візуальныя матэрыялы і інш.

Агульны аб’ём інфармацыі на сайце PAWET вымяраецца гігабайтамі. Штодня гэтым унікальным рэсурсам карыстаецца сотні, а то і тысячы чалавек. Калі ў адрасе знойдзенага вамі тэкста будзе прысутнічаць слова “pawet”, знайце – за поспехам вашай знаходкі стаіць ужо вядомы вам Леанід Лаўрэш. Створаны ім сайт служыць развіццю беларускай гістарычнай навукі і адукацыі.

Вядомы беларускі гісторык Яўген Анішчанка сваю кнігу па генеалогіі пад назвай “Шляхта Лідскага павета” (Мінск, 2013) пачаў такімі словамі: “Шляхце Лідскага павета павезла. Ужо досыць даўно ў Інтэрнэце існуе сайт “Павет”, прысвечаны розным бакам гісторыі гэтага края, у тым ліку і пытанням генеалогіі. На ім публікуюцца новыя рэтраспекцыі па гэтым рэгіёне, як увогульным плане, так і па асобным родам”¹.

У пачатку XVI ст. Францыск Скарына з Полацка даў беларусам друкаваную кнігу. На скульптуры ў Лідзе асветнік трымае ў руках разгорнутую кнігу і нібы гаворыць нам, сённяшнім: “Бярыце, чытайце!” Гэтак жа ў пачатку XXI ст., у век новых тэхналогій, Леанід Лаўрэш адкрывае перад намі багатую тэматычную кніжную скарбніцу, якую назапашваў дзесяцігоддзямі: “Бярыце, чытайце!” Асветнік – гэта чалавек, які бескарысна нясе людзям веды; прагрэсіўны грамадскі дзеяч, пашыральнік перадавых ідэй і ведаў.

---

¹ Анищенко Е. К. Шляхта Лидского повета. Минск, 2013. С. 4.

Патрыёт свайго краю

Леанід Лаўрэш – таленавіты даследчык слаўнага гісторыяй горада Ліда і Лідскага краю. А таксама вялікі патрыёт сваёй малой радзімы, якую ўспаўляе, гістарычны прэстыж якой уздымае сваімі кнігамі і артыкуламі. Яны перадаюць дух і атмасферу мінулых эпох, дапамагаюць убачыць прыгажосць і веліч нацыянальнай гісторыі і адчуць яе боль, зразумець, як жылі пакаленні продкаў, якія праблемы турбавалі нашых бацькоў, дзядоў і прадзедаў. Пакаленні лідзян выходзяць на даследаваных Леанідам Лаўрэшам эпізодах мінулага, на іх прыкладах фарміруецца гістарычная памяць землякоў. Для вывучэння ён абірае не толькі малыя эпізоды, але актуальныя гістарычныя сюжэты і вызначальныя моманты айчыннай гісторыі, якімі былі, напрыклад, нацыянальна-вызваленчыя паўстанні XIX ст. Сваімі аўтарскімі даследчымі працамі, а таксама ўсім зместам назапашаных, сабраных разам і даступных цікаўным лічбавых рэсурсаў Леанід Лаўрэш прышчэплівае суайчыннікам пачуццё гонару за сваю зямлю і народ. У супольнасці гродзенскіх гісторыкаў высокі гістарычны рэйтынг Ліды сфарміраваны не толькі старажытным замкам і помнікам Скарыне, але таксама працамі Лаўрэша і яго выступленнямі на навуковых канферэнцыях.

А да таго ж усю сваю даследчыцкую дзейнасць і пісьменніцкую творчасць таленавіты лідзянін ажыццяўляе на беларускай мове, якая з'яўляецца важным элементам нацыянальнай ідэнтычнасці беларусаў і фактарам нацыянальнай бяспекі Беларусі.

Чалавек, які больш за траціну жыцця прысвяціў таму, каб жыхары Лідчыны ведалі гісторыю свайго краю і ёй ганарыліся, які паставіў на службу краязнаўству і гістарычнай навукі каштоўны інфармацыйны рэсурс – электронную бібліятэку, варты нашага прызнання, падзякі і павагі.

Тры стагоддзі гісторыі роду Лаўрэшаў²

Свой радавод па бацькоўскай лініі пісьменнік і гісторык Леанід Лаўрэш рэканструяваў ў дзесяці пакаленнях. Дбайнае вывучэнне рарытэтных публікацый крынц і архіўных дакументаў з архівасховішчаў Вільні, Гродна дазволілі яму заглянуць аж у першую палову XVIII ст. Аднавіць радавод па лініі маці не ўяўляецца магчымым, бо не захавалася архіў Калантаеўскай царквы Ваўкавыскага павета, прыхаджанамі якой былі продкі маці пісьменніка. Ён згарэў падчас Другой сусветнай вайны.

Наколькі дакументы дазваляюць заглянуць у глыб гісторыі роду, яго прозвішча мела дваіное напісанне, нават пад прам аднаго і таго ж пісара: Лаўрэш (Ławresz) і Лаўрыш (Ławrys). Так засталася і да гэтага часу: адны нашчадкі – Лаўрэшы, іншыя – Лаўрышы.

Храналагічна самы першы з продкаў па лініі бацькі, імя якога ўдалося ўстанавіць, – гэта Павел Лаўрэш, які нарадзіўся каля 1740 г. Яго сын Рыгор Лаўрэш, 1768 года нараджэння, згадваецца ў рэвізскіх казках прыхаджан лыскаўскай парафіі Ваўкавыскага павета за 1795 г. разам з жонкай Мар'янай і аднагадовым сынам Язэпам³ (?1794 года нараджэння). Рыгор Лаўрэш меў таксама сыноў Лукаша (нарадзіўся ў 1807 г.), Юрыя (нарадзіўся ў 1809 г.)⁴. Згодна

² Падрыхтавана на аснове матэрыялаў, прадстаўленых Л. Л. Лаўрэшам.

³ Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. Ф. 24. Воп. 7. Спр. 327. Рэвізскія сказкі прыхаджан Лыскаўскай парафіі Ваўкавыскага павета за 1795 год. Арк. 78, 81.

⁴ Дзяржаўны гістарычны архіў Літвы. Ф. 634. Воп. 1. Спр. 23. Інвентар вернікаў парафіяльных цэркваў Ваўкавыскага дэканата, 1823 г. Зельзінская царква, 16 студзеня 1824 г. Арк. 101 адв.

дакументаў 1824–1828 г., сям’я Лаўрэшаў – гэта вернікі Зельзінскай царквы Ваўкавыскага павета. У 1823 г. сям’я Лаўрэшаў – самастойная гаспадарчая адзінка, “дым”, мела свой дом. У 1826 г. ужо жыла пры панскім двары. Верагодна, пажар знішчыў уласны дом. Чым займаліся Лаўрэшы Зельзінскія, крыніцы ўмоўчаюць. Па веры яны былі грэка-католікамі.

У 1828 г. у сям’і Язэпа Лаўрэша нарадзіўся сын Дзяніс. У тым жа годзе 29-гадовы Язэп аўдавеў. Але ён жаніўся яшчэ раз і меў дзяцей ад другога шлюбу.

Міхал Саўтеш	62.	
Іосіф брат Міхала Саўтеш	29.	
Дзюніху сын Іосіфа Саўтеша		3/12.

Інвентар вернікаў парафіяльных царкваў Ваўкавыскага дэканата, 1828 г. Зельзінская царква. Фрагмент⁵

Згодна з інвентаром 1845 г. Лаўрышы жылі ў фальварку Галоўчыцы Ваўкавыскага павета, які належаў абшарніку Пятру Біспінгу. Язэп (Іосіф) Лаўрэш, які аўдавеў другі раз, меў тады ўжо меў 52 гады. Разам з ім жылі 19-гадовы сын

⁵ Там жа. Ф. 634. Воп. 1. Спр. 12. Арк. 30.

Дыянiсiй, 15-гадовы Базыль (Васiль), 9-гадовы сын iван (Янка) i дачкi Мар'я, 17 гадоў i Юзэфа, 6 гадоў⁶.

З рэвiзскай казкi 1858 г. даведваемся, што ў Васiля была 25-гадовая жонка Мар'яна.

Як сведчыць “Устаўная грамата маёнтка Галоўчыцы” 1862 г. (уласнасць абшарнiка Эдуарда Твардоўскага)⁷, пры скасаваннi прыгоннага права асабiстую волю атрымалi сяляне Язэп (Юсiф) Лаўрыш (Лаврыш – так ў дакуменце) i яго сыны Васiль, iван i дачка Юзэфа⁸. Жонка Васiля не згадваецца – магчыма, ён аўдавеў. Па выкупному акту № 256 ад 19 жнiўня 1864 г. сяляне-гаспадары вёскi Галоўчыцы Лаўрышы атрымалi па адной дзесяцiне сядзiбнай i адной дзесяцiне ворнай зямлi. I павiнны былi штогод плацiць за яе 80 капеек выкупнога плацьяжу пры кошце зямлi ў 13 рублёў 33,3 капейкi⁹.

Указам вiленскага генерал-губернатара Мураўёва-вешальнiка абабраным сялянам, каб адцягнуць iх ад паўстання, дадалi да ранейшага надзела яшчэ па адной дзесяцiне ворыўнай зямлi. Сярод iх быў i Васiль Лаўрыш¹⁰. Верагодна, гэта было вяртанне зямлi, забранай у 1845 г. па iнвентарнай рэформе.

13 мая 1885 г. дачка Васiля, сялянка вёскi Галоўчыцы Наталля Васiльеўна Лаўрэш ва ўзросце 22 гады ўзяла шлюб з Восiпам Мiхайлавічам Сяргеевым (таксама меў 22 гады)¹¹. Больш пра галiну Васiля, брата прапрадзёда Леанiда Лаўрэша – iвана пакуль нiчога невядома.

---

⁶ Нацыянальны гiстарычны архiў Беларусi. Ф. 96. Справа аб iнвентары маёнтка Галоўчыц, якi належыць памешчыку Ваўкавыскага павета Пятру Бiспiнгу. Пачата 18 лiпеня 1845 – скончана 22 кастрычніка 1850 года.

⁷ Там жа. Ф. 10. Воп. 2.

⁸ Там жа. Арк. 26 адв.

⁹ Там жа. Арк. 61, 64–65 адв.

¹⁰ Там жа. Арк. 11.

¹¹ Там жа. Ф. 1681. Воп. 3. Спр. 3. Арк. 30 адв. – 31.

У верасні 1863 г. маёнтак Галоўчыцы абшарніка Твардоўскага за ўдзел у паўстанні быў перададзены ў дзяржаўную маёмасць. Гродзенская палата дзяржаўных маёмасцей прымала тады прэтэнзіі сялян да свайго былога пана. Сярод іншых, прэтэнзіі выказаў прапрадзед Леаніда Лаўрэша, адстаўны салдат Іван Лаўрэш. Ён хадайнічаў аб вяртанні 5 чвэрцяў бульбы, якую забраў панскі аканом за тое, што Іван пакінуў службу ў Твардоўскага¹². Суд прызнаў яго прэтэнзію абгрунтаванай¹³.

Іван (Ян) Лаўрэш які мінімум меў двух сыноў – прадзеда Леаніда Лаўрэша – Гаўрыіла і яго брата Фаму, які пазней жыў у вёсцы Ярашэвічы. Фама Іванавіч Лаўрэш (Фома Іванов Лавреш) быў жанаты на Марыі Грыгор’еўне Лаўрэш (Марія Григорьевна Лавришева)¹⁴.

27 снежня 1882 г. нарадзіўся і 1 студзеня 1883 г. быў ахрышчаны дзед Леаніда Лаўрэша – Васіль, сын сялян з вёскі Зельзін Гаўрыіла (у сям’і звалі Габрыэль) Іванавіча Лаўрэша і Марыі Мікалаеўны¹⁵. На помніку дзеда Леаніда Лаўрэша стаіць дата нараджэння 7 студзеня 1882 г. Дзед меў сяцёр Сафію 1886 года нараджэння¹⁶ і Еўпаксію, якая нарадзілася ў 1889 г.¹⁷.

Прадзед Леаніда Лаўрэша – Гаўрыіл аўдавеў, але ажаніўся зноў. Яго другая жонка – Стэфаніда Яўстаф’еўна. Ад гэтага шлюба ў 1893 г. нарадзілася дачка Марыя (памерла “от чирья” ва ўзросце трох гадоў). У 1895 г. нарадзіўся сын Іван (памёр “от чирья” праз месяц пасля нараджэння), у 1896 г. – сын Фёдар.

¹² Там жа. Ф. 31. Воп. 3. Спр. 384. Арк. 10–11.

¹³ Там жа. Арк. 11 адв.

¹⁴ Там жа. Ф. 1681. Воп. 3. Спр. 1. Метрычная кніга Зельзінскай царквы аб нараджэнні, шлюбе і смерці за 1880–1883 гады. Арк. 13 адв. – 14.

¹⁵ Там жа. Ф. 1681. Воп. 3. Спр. 1. Арк. 138 адв. – 139.

¹⁶ Там жа. Ф. 1681. Воп. 3. Спр. 3. Арк. 59 адв. – 60.

¹⁷ Там жа. Ф. 1681. Воп. 3. Спр. 3. Арк. 229 адв. – 230.

*Васіль Гаўрылавіч Лаўрыш (Лаўрэш).
Фота 1943 г.*

Гісторыя роду Лаўрышаў, якую Леанід Лаўрэш памятае асабіста, а не толькі па старажытных крыніцах, пачынаецца са згаданых у двух папярэдніх абзацах дзед Васіля 1882 года нараджэння – сына Гаўрыла Лаўрэша.

Васіль (1882–1969), дзед Леаніда Лаўрэша, пражыў доўгае жыццё. Ваяваў у руска-японскую вайну 1904–1905 г. Прайшоў пешшу ўсю Манчжурью. Расказваў, што іх полк вывелі пад кулямёты ў чыстае поле – засталіся

толькі тры жаўнеры, у тым ліку і Васіль. Астатнія загінулі ці трапілі ў палон. Дзед успамінаў пра тую вайну: “То крысо шыняля асколкам адарве, то фуражку куляй праб’е – а на самім а ні драпіны”.

“Гарматным мясам”, якое не берагла армія Расійскай імперыі, Васіль зноў стаў у Першую сусветную вайну. Быў у самым пекле – Усходне-Прускай аперацыі 1914 г., якая скончылася поўным разгромам і ўцёкамі дзвюх расійскіх армій. Леанідаў дзед Васіль зноў выжыў. Ваяваў у Польшчы, Галіцыі. За выратаванне з поля бою афіцэра атрымаў “Георгія”.

У спісах страт 64-га Казанскага палка, у якім ён ваяваў, запісана, што шараговец Лаўрыш Васілій Гаўрылавіч прапаў без вестак 09 (22).06.1915 г. падчас баёў каля вёсак Чаркасы і Папяляны ў Галіцыі. На шчасце ён зноў выжыў, але трапіў у аўстрыйскі палон. Цікавая аналогія – адзін з

герояў рамана Аляксея Талстога «Хождение по мукам» Іван Цялегін служыў у тым жа 64-м Казанскім палку і трапіў у палон недзе там жа, дзе і дзед Леаніда Лаўрэша. Каментуючы яго паланенне, другі герой рамана, Вадзім Рошчын, казаў, што калі чалавек прапаў без вестак пры наступе – гэта значыць смерць, а калі пры адступленні – дык вельмі верагодна, што гэта палон.

Пасля некалькіх месяцаў зняволення Васіля аддалі працаваць аўстрыйскаму фермеру (канец 1915–1918 г.). Але працай на вёсцы беларускага селяніна не спужаеш. У 1918 г., калі, прайграўшы вайну, развалілася Аўстра-Венгерскае імперыя, Васіль Лаўрэш пешшу пайшоў дахаты. Па дарозе купіў у вайскоўцаў каня і вярнуўся ў родную вёску, гатовы да сельскай працы.

У хуткім часе Васіль Лаўрыш ажаніўся на Наталлі Антонаўне Чайкоўскай, бабулі Леаніда Лаўрэша, і ў цяжкай працы дажыў да Другой сусветнай вайны. У гэтай вайне не ваяваў з-за ўзросту. Але ў канцы 1944 г. немцы мабілізавалі яго везці сваім канём з абозам нейкія грузы ў Кёнігсберг. Трапіў ва Усходнюю Прусію зімой 1945 г., калі там ужо пачаліся жорсткія баі. Старому жаўнеру зноў пашчасціла вырвацца з пекла, праўда, ўжо без каня, але жывым і здаровым вярнуцца дахаты.

Толькі ў 1960-я г., калі ўжо было за 80 гадоў, дзед Васіль убачыў па-сапраўднаму добрае жыццё. Атрымліваў пенсію недзе ў 12–15 рублёў і ў вольны ад сялянскай працы час сядзеў ля сваёй хаты і, нібы ў цягніку, сачыў, як цячэ жыццё.

Сям'я Васіля Гаўрылавіча.

Сыны:

Пётр Васільевіч (1921–2004), яго жонка Валянціна (1931–2006) і іх дзеці Мікалай (нарадзіўся ў 1951 г.), Ніна (1954–

Фота 1951 г. Лявонцій Васільевіч Лаўрэш (стаіць першы справа) і яго сям'я. Злева ад яго стаяць: сястра Ліда і брат Пётр з жонкай Валянцінай. Сядзяць: яго бацька Васіль Гаўрылавіч, сястра Алена і маці Наталля

1986), Анна (нарадзілася ў 1957 г.), Ліда (нарадзілася ў 1960 г.)

Лявонцій Васільевіч (1923–2009) (і яго жонка Ніна Аляксандраўна (1929–2016) – бацькі Леаніда Лаўрэша).

Дочкі:

Надзея Васільеўна Панасевіч (нарадзілася ў 1926 г.) і яе сын Уладзімір.

Лідзія Васільеўна Хаян (1927–2014) і яе дзеці Васіль (нарадзіўся ў 1956 г.), Елена (нарадзілася ў 1958 г.).

Алена (Лёля) Васільеўна Кудравец (нарадзілася ў 1934 г.) і яе дзеці Ларыса, Анна, Васіль. Алена, якую ўсё жыццё звалі Лёляй – наймаладзейшая з дачок Васіля, дзеда Леаніда Лаўрэша, і цётка Леаніда.

У бацькоў Леаніда Лаўрэша – двое дзяцей: сам Леанід і яго брат Юрый. Наймалодшымі прадстаўнікамі роду Лаўрэшаў да нядаўняга часу былі сын Леаніда Вадзім і пляменнікі Таня і Юра. Але ў 2017 г. нарадзіўся Альгерд, унук Леаніда Лаўрэша, а ў 2022 г. нарадзіўся Стэфан, унучаты пляменнік Леаніда (сын пляменніка). Яны з’яўляюцца дзясятым пакаленнем роду Лаўрэшаў, калі яго адлічваць ад першага вядомага прадстаўніка роду – Паўла Лаўрэша, народжанага каля 1740 г.

Тры стагоддзі гісторыі сваго роду аднавіў пісьменнік!

Бацька Леаніда – Лявонцій Васільевіч Лаўрэш (1923–2009) родам з заходнебеларускай вёскі Брантоўцы тагачаснага Ваўкавыскага павета. Пасля сямігодкі вучыўся (з 1939 г.) у школе фабрычна-завадскога вучнёўства спачатку ў Ружанах, потым у Беластоку.

Юнак рана зразумеў сваю нацыянальную ідэнтычнасць. Жыў у яго мясцовасці, дзе быў моцны ўплыў мела Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі, якая нягледзячы на моцны ўплыў марксісцка-ленінскай ідэалогіі, у сялянскім

*Лявонціў Васільевіч Лаўрэш. Франтавыя здымкі 1944–1945 г.
Злева – у польскай вайсковай форме, справа – у форме Чырвонай Арміі.*

асяроддзі была выразна беларускай нацыянальнай арганізацыяй. Сваім дзецям і ўнукам Лявонціў Лаўрэш потым расказваў, як ў школе яны вучылі сумна вядомы вершык “Kto ty jesteś? – Polak mały”, а дома бацька тлумачыў: “Ты беларус!”.

У пачатку 1941 г. 17-гадовага хлопца Лявонція Лаўрэша перавялі з Беластока за тысячы кіламетраў ад роднай хаты – у расійскую Уфу. А ў верасні Уфімскі ваенкамат прызваў яго, які яшчэ не дасягнуў 18-гадовага ўзросту, у войска. І адразу адправілі на фронт. Спачатку служыў у Чырвонай Арміі, у 1944 г. быў пераведзены ў Войска Польскае. Прайшоў усю вайну – быў на Смаленскім фронце, потым на 1-м Беларускам фронце.

На першым здымку – Лявонціў Лаўрэш у польскай форме, на другім – у чырвонаармейскай форме. Да 1944 г. аніводнай узнагароды не меў – “заходнікам” не давяралі.

Але ў сярэдзіне 1944–1945 г. атрымаў чатыры медалі: “За отвагу”, “За освобождение Варшавы”, “За взятие Берлина”, “За победу над Германией”, а таксама ордэн Чырвонай зоркі, які-такі не знайшоў героя.

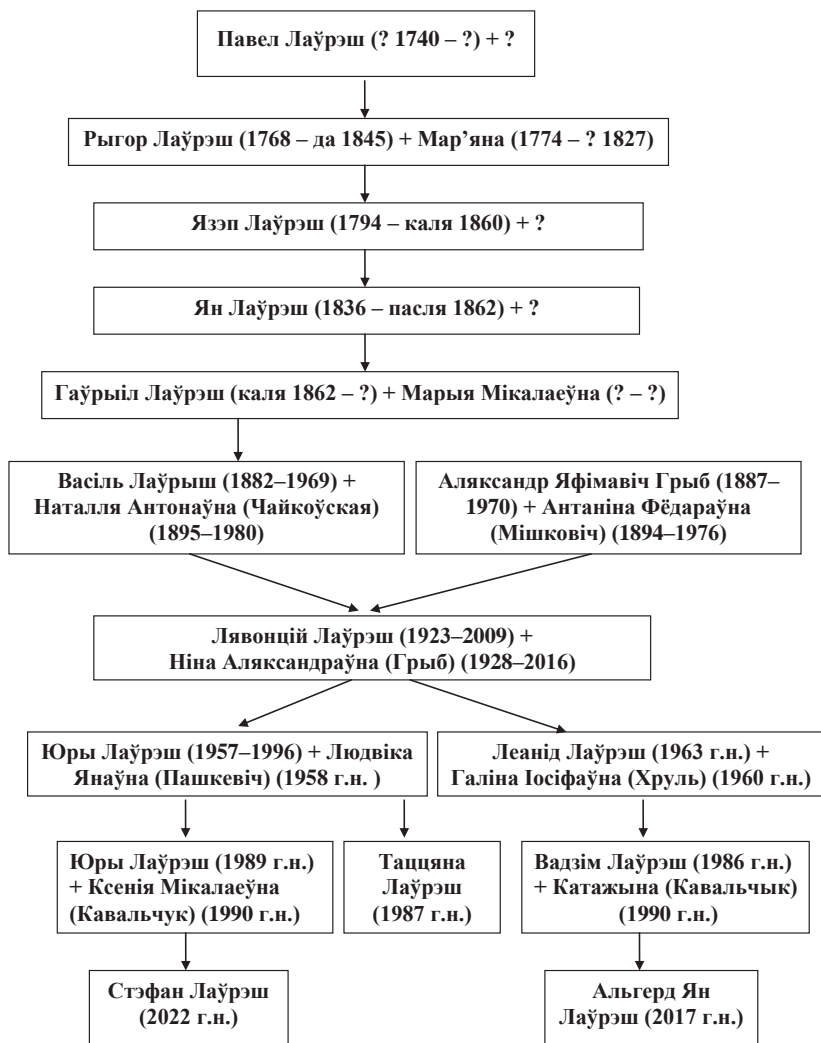
Дэмабілізаваны ў 1947 г., Лявонцій Лаўрэш стаў працаваць слесарам у ваўкавыскім чыгуначным дэпо. З чыгункай звязаў усё сваё прафесійнае жыццё.

Паралельна з працай вучыўся ў вячэрняй школе – атрымаў сярэднюю адукацыю, потым у Гродзенскай трохгадовай школе машыністаў – марыў стаць машыністам лакаматыва. Па размеркаванню трапіў на працу ў Ліду, у чыгуначнае дэпо. Так род Лаўрэшаў з’явіўся ў слаўным гісторыяй горадзе Ліда. У 1956 г. Лявонцій справіў вяселле з дзяўчынай, якая ў 1963 г. стала мамай Леаніда. Але першым сям’і нарадзіўся яго старэйшы брат Юрый (1957–1996).

У канцы 1960-х – 1970-я г. Лявонцій Лаўрэш вадзіў паравоз серыі “Л” (“элка”). Высокага тону гудок-акорд Лаўрэшаўскага паравоза, адрозны ад усіх іншых цягнікоў, заўсёды гучаў на ўездзе на станцыю Ліда. І ўсхваляваны малы, пачуўшы гучны сігнал папінага паравоза, бег дахаты. Спяшаўся абрадаваць сваіх, што з рэйса вяртаецца яго папа – самы лепшы, самы разумны, самы справядлівы папа на свеце... Папа, які выгадаваў для Беларусі пісьменніка ...

Дзесяць пакаленняў роду: генеалагічнае дрэва¹⁸

¹⁸ Складзена Леанідам Лаўрэшам.

Біяграфічная даведка

Леанід Лявонцьевіч Лаўрэш нарадзіўся 1 сакавіка 1963 г. у горадзе Ліда. У 1970–1980 вучыўся ў Лідскай сярэдняй школе № 11. Падчас вучобы праявіў цікаваць да астраноміі і гісторыі. Наведваў астранамічны гурток пры Лідскім планетарыі. У 1985 г. скончыў электратэхнічны факультэт Беларускага політэхнічнага інстытута (цяпер – Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт). Спецыяльнасць па дыпламу – інжынер-электрык.

У 1986 г. стварыў сям’ю. Жонка – Лаўрэш (Хруль) Галіна Іосіфаўна, інжынер-хімік і эканаміст-бухгалтар, паходзіць са старажытнай лідскай шляхты¹⁹. Сын Вадзім, 1986 года нараджэння – магістр інфарматыкі, спецыяліст у сферы ІТ-тэхналогій, жанаты з Катажынай з рода Кавальчыкаў. Іх сын Альгерд (любімы унук Л.Л. Лаўрэша) нарадзіўся ў 2017 г.

Цікавасць Л. Л. Лаўрэша да краязнаўчых даследаванняў вырасла з усведамлення старажытнасці і ўнікальнасці гісторыі Ліды і Лідскага краю і наяўнасці ў ёй шматлікіх “белых плям”. Першая публікацыя выйшла ў 1999 г. З’яўляецца аўтарам 13 кніг і 330 артыкулаў. У 2017 г. стаў сябрам Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Сфера даследчых інтарэсаў – мікрагісторыя і рэгіяналістыка, гісторыя Ліды і Лідчыны (ад першабытнасці да 1939 г.) і іх месца ў еўрапейскім гістарычным кантэксце, канфесійная гісторыя эпохі ВКЛ і яе помнікі на Лідчыне, біяграфістыка вядомых ураджэнцаў і малавядомыя імёны краю, крыніцы рэгіянальнай гісторыі, гісторыя астраноміі

---

¹⁹ Лаўрэш Л. Лідскія Хрулі герба “Праўдзіч” // Герольд Litherland. 2022. № 23. С. 145–150.

ў Беларусі²⁰. Гісторыка-краязнаўчыя кніжныя выданні Л. Л. Лаўрэша маюць станоўчы рэзананс у прафесійнай супольнасці гісторыкаў – даследчыкаў Беларусі.

У 1999 г. стварыў гістарычна-краязнаўчы сайт rawet.net з багатай інтэрнэт-бібліятэкай гістарычнай літаратуры. Бібліятэка рэгулярна папаўняецца новымі выданнямі (у адпаведнасці з заканадаўствам аб аўтарскі правах). Яе рэсурсы запатрабаваны студэнтамі, магістрантамі і аспірантамі, педагогамі, краязнаўцамі, экскурсаводамі, аматарамі і спецыялістамі ў галіне гісторыі.

Л.Л. Лаўрэш – беларускі пісьменнік і даследчык-краязнаўца. Жыве ў Лідзе.

---

²⁰ Лаўрэш Леанід Лявонцьевіч // Марозаў С. П. Сучасныя беларускія даследчыкі гісторыі Вялікага Княства Літоўскага: біябібліяграфічны даведнік. Гродна-Каўнас, 2022. С. 146–147.

Прафесійныя гісторыкі –
пра навуковую вартасць кніг
Леаніда Лаўрэша

*Святлана Лугаўцова, кандыдат гістарычных навук,
дацэнт – пра кнігу “Інстынкт пазнання. Нарысы з гісторыі адукацыі ў горадзе Ліда” (Гродна, 2023)*

“Палітыка ў галіне адукацыі той ці іншай дзяржавы з’яўляецца ключавым фактарам, які вызначае яе дынаміку: прагрэсіўны рух або стагнацыю. Разам з тым пытаннем развіцця адукацыі ў беларускай гістарыяграфіі традыцыйна надавалася менш увагі, чым аналізу палітычных і эканамічных праблем. Новая праца Леаніда Лаўрэша «Інстынкт пазнання» у значнай меры закрывае гэтую лакуну. У ёй паслядоўна разглядаецца гісторыя адукацыі ў Лідзе з сярэдзіны XVIII стагоддзя да канца 30-х гадоў XX стагоддзя.

Вызначаныя храналагічныя рамкі даследавання супярэчаць гістарыяграфічнай традыцыі, згодна з якой гістарычны наратыў прынята дзяліць на два вялікія этапы: да рэвалюцыйных падзей 1917 года і пасля іх. У кнізе такога падзелу не існуе. Аўтар прапануе іншы падыход. Для яго мінулае існуе як адзіны неразрыўны працэс, у якім паваротным пунктам з’яўляецца 1939 год. Калі паглядзець на іншыя працы Л. Лаўрэша, то становіцца ясна: усё жыццё ён даследуе лідскую спадчыну менавіта пад такім вуглом гледжання. Для аўтара гэта цэльны сусвет, у які ён свайго

чытача запрашае. Скарыстаем запрашэнне і адчынім дзверы ў гісторыю лідскай адукацыі.

Кніга пачынаецца з агляду ролі піяраў у развіцці мясцовай адукацыі і горада ў цэлым. Л. Лаўрэш даводзіць, што піяры ў вялі існаванне Ліды ў тагачасны еўрапейскі кантэкст, па сваёй значнасці іх уплыў на развіццё горада можна параўнаць толькі з будаўніцтвам у канцы XIX стагоддзя чыгункі, якая дала значны штуршок развіццю павятовага цэнтра. [...]

[...] рэгіянальны аспект набывае асаблівую значнасць у сучаснай айчыннай гістарыяграфіі. Погляд на падзеі мінулага праз прызму лакальнай гісторыі дазваляе выявіць разнастайнасць і спецыфіку гістарычных працэсаў, у тым ліку па пытанні рэалізацыі адукацыйнай палітыкі расійскай улады на тэрыторыі Беларусі. Акрамя таго, рэгіянальны складнік дапамагае зразумець, у якім сацыяльным асяроддзі рэалізоўвалася дзяржаўная адукацыйная палітыка, знаёміць нас з працай канкрэтных дзеячаў народнай асветы, дазваляе ў пісаць дадзеную тэму ў рэчышча найбольш запатрабаваных навуковых напрамкаў: сацыяльную гісторыю, інтэлектуальную гісторыю, гістарычную антрапалогію. [...]

Для таго, каб разабрацца у разнастайнасці гэтых навучальных устаноў трэба ведаць асаблівасці сістэмы адукацыі Другой Рэчы Паспалітай, палітыку кіруючых колаў ў адносінах да нацыянальных меншасцяў, фінансавае забеспячэнне урадавай палітыкі. Гэта не толькі цікавы, але і складаны шлях, які патрабуе настойлівасці і жадання рухацца далей. Узіраючыся ў нашае мінулае, мы лепш разумеем, што адбываецца ў сучаснасці. Запрашаю разам з аўтарам ў гэты шлях выправіцца...”

**Аляксандр Краўцэвіч, доктар гістарычных навук –
пра кнігу “Шпацыры па старой Лідзе” (Гродна, 2020)**

“Кніга «Шпацыры па старой Лідзе» – плён шматгадовай працы лідскага літаратара і краязнаўца Леаніда Лаўрэша, працы архіўнай, гістарыяграфічнай, але таксама і даследчыцка-палявой, менавіта апытання сталых жыхароў горада пра падзеі ХХ ст.

Строга падыходзячы да справы, тут не зусім пасуе слова «краязнаўства» як да кнігі, так і да яе аўтара, бо яно асацыіруецца з аматарствам. Больш дакладным будзе акрэсленне «рэгіянальная гісторыя», бо мы маем выкладзенае ў папулярнай форме навуковае даследаванне.

Кніга Лаўрэша – як вяршыня айсберга, менавіта яго частка, найбольш відочная і даступная для людскога ўспрымання. Па-за полем зроку застаецца «падводная» частка – нашмат большая як па працягласці, так і па аб’ёму праробленай працы.

Каштоўнасць кнігі менавіта ў тым, што яна ўяўляе сабой прадукт гістарычнага даследавання, даведзены да канцавой мэты – масавага чытача. Але яна – не прадукт масавай культуры. Напісаная добрай выразнай мовай у апоры на грунтоўным крыніцазнаўчым і гістарыяграфічным падмурку – кніга прэзентуе культуру прафесійную.

Лічу гэтую працу выдатным дапаможнікам для ўсіх, хто хоць нейкім чынам судакранецца з гісторыяй старажытнага горада Ліда. Для экскурсаводаў, каб мелі да дыспазіцыі большы аб’ём дакладнай гістарычнай інфармацыі і менш запаўнялі час выцечкі ўласнымі фантазіямі. Для гісторыкаў, якія пішуць гісторыю рэгіёна і ўсёй краіны. Урэшце для турыстаў, якія самастойна могуць з кнігай у руках прайсціся па ўсіх апісаных у ёй мясцінах, каб усё спраўдзіць на ўласныя вочы. Прызнаюся, што сам менавіта так і зраблю, неўзабаве пасля выхаду кнігі друкам”.

Дарота Міхалюк, ад’юнкт кафедры Усходняй Эўропы, Універсітэт Мікалая Каперніка ў Торуні (Польшча) – пра кнігу “Генерал, які дайшоў да Беларусі. Жыццяпіс Кіпрыяна Кандратовіча” (Гродна, 2018)

“На стагоддзе абвяшчэння Беларускай Народнай Рэспублікі ў рукі чытача патрапляе біяграфія генерала Кіпрыяна Кандратовіча, ветэрана руска-турэцкай, руска-японскай і Першай сусветнай войнаў, які ў 1917 г. далучыўся да беларускага нацыянальнага руху і стаў абаронцам незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі, абвешчанай 25 сакавіка 1918 г. Вяртанне на старонкі гісторыі гэтай постаці адбылося дзякуючы пісьменніку і гісторыку Леаніду Лаўрэшу, які ўжо каля дваццаці гадоў даследуе лёс генерала і публікуе працы пра яго жыццё. Ягонай заслугой з’яўляецца адшуканне магільны генерала, пахаванага каля царквы ў Воранаве.

[...] Праца мае высокую навуковую каштоўнасць, бо падмацавана дакументамі і добра напісана. Аўтар рупліва прааналізаваў вялікую колькасць крыніц: дакументы, прэсу, успаміны і навуковыя працы. Крок за крокам мы даведваемся пра лёс генерала Кандратовіча, які жыў у складаныя часы ўпадку і скону Расійскай Імперыі ды фармавання новай палітычнай карты Усходняй Еўропы.

[...] Аўтар цікава піша пра прыступкі вайсковай кар’еры Кандратовіча, ілюструючы пры гэтым яе ўспамінамі сучаснікаў. [...] Чытача будуць весці па кнізе сведчанні вайскоўцаў пра генерала, якія розняцца ад прыхільных да не вельмі станоўчых. [...]

Вельмі жадаю прыцягнуць увагу ўсіх, хто цікавіцца гісторыяй Беларусі пачатку ХХ ст., да гэтага незвычайна цікавага для аматараў біяграфій, краязнаўцаў і прафесійных гісторыкаў тэкста. Аўтар не толькі з захапленнем пра-

водзіць нас праз жыццё генерала Кіпрыяна Кандратовіча, але таксама дзеліцца з чытачом этапамі сваіх пошукаў і даследаванняў і паказвае, якой надзвычай захапляльнай можа быць праца гісторыка”.

Алесь Смалянчук, доктар гістарычных навук – пра кнігу “Шэпт пажоўклых старонак. Лідчына ў лютэрку прэсы. 1900–1939 гг.” (Гродна, 2017)

“Кніга Леаніда Лаўрэша ў пэўным сэнсе ўнікальная. Гэта свайго роду хроніка мінулага Ліды, складзеная карэспандэнтамі шматлікіх газет і часопісаў, у якой адлюстравалася жыццё горада і наваколляў у першае саракагоддзе ХХ ст. [...] Рэдакцыя кожнага выдання імкнулася данесці да чытачоў уласнае бачанне сітуацыі, асабліва калі гэта датычыла сацыяльна-палітычных ці нацыянальных і канфесійных падзей. Але менавіта гэтая выдавочная суб’ектыўнасць і стварае тую шматколёрную карціну мінулага, якая ў найбольшай ступені перадае дух і атмасферу мінулай эпохі і максімальна набліжае нас да яе разумення.

Горад Ліда – слаўны сваёй гісторыяй, якая мае таленавітых даследчыкаў. І Леанід Лаўрэш – адзін з іх. Ягонымі намаганнямі ўжо адноўлены многія важныя старонкі мінулага Ліды і Лідскага краю. Постаць даследчыка прысутная і ў гэтай кнізе. Праўда, яна знаходзіцца на другім плане, і чытач мае магчымасць самастойна ацэньваць тыя падзеі і здарэнні гісторыі Лідчыны, якія адлюстраваліся на старонках шматлікіх газет і часопісаў. Але іх адборам і ўкладаннем займаўся якраз даследчык, і іх прысутнасць у кнізе, безумоўна, з’яўляецца пэўным адлюстраваннем аўтарскіх прыярытэтаў як у разуменні ролі гісторыка, так і ў выбары найбольш актуальных гістарычных сюжэтаў. Дык вось сярод гэтых прыярытэтаў выдавочнае імкненне да сама-

стойнасці ў даследаваннях. Яно спалучаецца з жаданнем распавесці пра тое, што можа вызваліць чытача з палону ідэалагічных шаблонаў, сфармаваных яшчэ ў савецкія часы, пераадолець бяспамяцтва, якое на нашай зямлі навязвалася амаль усімі ўладамі ХХ стагоддзя. Даследчык з дапамогай перыядычнага друку раскрывае перад чытачом новыя далягляды мінулага і дапамагае яму ўбачыць прыгажосць і веліч айчыннай беларускай гісторыі, адчуць яе боль, часта схаваны пад накінутымі ідэалогіямі, якія ігнаруюць агульначалавечыя каштоўнасці і самую вялікую з іх – каштоўнасць чалавечага жыцця”.

Святлана Марозава, доктар гістарычных навук, прафесар – пра кнігу “Маламажэйкаўская царква: гістарычны нарыс” (Гродна, 2017)

“Фактычна Леанід Лаўрэш даў прыклад і ў пэўнай меры ўзор навуковага мікрагістарычнага даследавання на матэрыяле адной царквы. Як будаўнік цаглінка да цаглінкі кладзе будынак, так і тут даследчык факцік да факту ўзводзіць будынак гісторыі адной з найславуцейшых святынь Беларусі. Гэтыя факты, якія гадамі збіраліся ім з архіўных і апублікаваных крыніц (у тым ліку з архіваў Беларусі, Літвы, Расіі), з літаратуры і выстраіліся ў лагічна-храналагічнай паслядоўнасці, разам з аўтарскай аналітыкай, аргументацыяй, назіраннямі і высновамі далі ўнікальную ў сваім родзе працу.

Старонка за старонкай мы гартаем кнігу гісторыі Маламажэйкаўскай царквы даўжынёю ў 500 год. Мы знаёмімся з падзеямі і людзьмі – уладальнікамі Мажэйкава; «калятарамі» царквы (дабрадзеямі і самадурамі); са шматлікімі прэтэндэнтамі на сам храм і яго маёмасць, рэліквіі, землі; з дзяржаўнымі мужамі і мясцовымі чыноўнікамі, ад якіх

залежаў лёс храма. Перад намі праходзіць цэлы шэраг прадстаўнікоў духоўнага саслоўя: ад вышэйшых царкоўных іерархаў да радавых святароў. Дарэчы, Л. Лаўрэш аднавіў імёны ўсіх настояцеляў храма, пачынаючы з сярэдзіны XVII ст. Гісторыя Маламажэйкаўскай царквы – гэта не роўнае поле, як на першы погляд можа паказацца. На старонках гісторыі храма і на яго сценах, у яго сутарэннях, на могільках, у мясцовых паданнях – раны войн, вандалізм мясцовых Неронаў, ахвяры рэпрэсій. Не аднойчы бушавалі людскія жарсці вакол гэтай святыні.

Таму кніга Л. Лаўрэша – гэта не звыклы нам краязнаўчы нарыс. Чым далей яе чытаеш, тым больш разумееш веліч і трагізм нашай мінуўшчыны (напрыклад, аж да бальшавіцкай расправы з сынамі і ўнукам згаданага Л. Савіцкага). Пасля такіх адкрыццяў, якія зрабіў аўтар кнігі, пра Мураванку можна складаць вершы і пісаць ледзь не дэтэктыўныя раманы”.

Аляксандр Радзюк, кандыдат гістарычных навук – пра кнігу “Паўстанчы дух. 1812, 1831, 1863 гады на Лідчыне” (Гродна, 2016)

“Кожны народ мае ў сваёй гісторыі падзеі, якімі ён ганарыцца. На гэтых невялікіх па часе эпізодах мінулага выходзяюцца новыя пакаленні грамадзян, яны ўключаны ў кантэкст дзяржаўнай ідэалогіі, на іх прыкладах фарміруецца гістарычная памяць народа. Не выклікае сумненняў, што падобнымі вызначальнымі момантамі айчыннай гісторыі XIX ст. былі нацыянальна-вызваленчыя паўстанні і, у першую чаргу, паўстанне 1863 г.

У апошнія два дзесяцігоддзі незалежнай гісторыі Беларусі тэматыка падзей 1812, 1831 і 1863 гадоў пачала куды больш актыўна распрацоўвацца нашай гістарычнай наву-

кай. За гэты час былі зроблены спробы іх новай ацэнкі і інтэрпрэтацыі, створаны некалькі абагульняючых прац па дадзенай праблематыцы, выдадзены шэраг зборнікаў па выніках тэматычных канферэнцый. Але нягледзячы на ўвесь паступальны рух наперад у вывучэнні гэтых момантаў нашай гісторыі, тут па-ранейшаму застаецца шмат «белых плямаў». Адным са спосабаў вырашэння тых пытанняў, што паўсталі на шляху вывучэння гэтых падзей, з'яўляецца распрацоўка рэгіянальнай гісторыі. Менавіта падобны падыход дазваляе нібыта праз павелічальнае шкло пабачыць тое, чаго зазвычай не відаць у акадэмічных выданнях і працах прафесійных гісторыкаў. Як вядома, на месцы бывае прасцей разабрацца з нейкай праблемай, убачыць яе спецыфіку, чым з далёкіх кабінетаў.

У дадзенай кнізе прадстаўлены нарысы гісторыі Лідчыны і яе жыхароў у барацьбе за незалежнасць свайго краю, супраць расейскага панавання. Аб'ектам аўтарскага інтарэсу былі абраны падзеі, звязаныя з вайной 1812 г. і паўстаннямі 1831 і 1863 гг. [...]

Адным з несумненых дадатных бакоў дадзенага выдання з'яўляецца досыць шырока прадстаўленая галерэя лідзян – удзельнікаў тых падзей. На жаль, некаторыя з тых асоб сёння ў нас несправядліва забытыя. Таму іх прысутнасць на старонках нарысаў, а таксама невялікія біяграфы некаторых з іх выглядаюць вельмі дарэчы.

У сваім бачанні таго, што адбывалася на Лідчыне ў тыя часы, аўтар далёкі ад ідэі манапалізацыі аднаго нейкага пункту гледжання на ўсе тыя падзеі. Адною з галоўных адметнасцяў нарысаў з'яўляецца прысутнасць у іх поглядаў розных бакоў канфлікту. З аднаго боку гэта расейскія афіцэры і цывільныя чыноўнікі царскай адміністрацыі, а з іншага – прадстаўнікі супрацьлеглага лагера, мясцовыя жыхары. Асабліва каштоўнымі, на нашу думку, з'яўляюцца

ўспаміны, у якіх характарызуецца тая абстаноўка, што панавала ў Лідзе напярэдадні выбуху паўстання 1863 г. У іх адлюстраваны не столькі палітычныя, колькі штодзённыя адметнасці тагачаснага жыцця гэтага горада і навакольнага рэгіёна”.

Святлана Марозава, доктар гістарычных навук, прафесар – пра кнігу “Грэка-каталіцкая (уніяцкая) Царква на Лідчыне” (Полацк, 2012)

“Нам часта здаецца, што гісторыя робіцца ў сталіцах і буйных палітычных, культурных, рэлігійных цэнтрах. На матэрыяле аднаго кутка Беларусі Леанід Лаўрэш паказвае, як нашыя продкі – ад князёў і царкоўных ерархаў – да сялян і шараговых святароў – “круцілі” гэта кола гісторыі.

Аўтар у сваёй працы на шматлікіх фактах раскрывае царкоўна-рэлігійныя працэсы, якія адбываліся на Лідчыне ў кантэксце аналагічных ўсходнееўрапейскіх працэсаў. Спачатку падаюцца малавядомыя сюжэты і факты аб распаўсюджванні хрысціянства ў краі. Далей паказана выпяванне ідэі царкоўнай уніі у Вялікім княстве Літоўскім, стварэнне і дзейнасць у Лідскім павеце ў XVII–XVIII ст. уніяцкіх прыходаў і базыльянскіх манастыроў. Потым адлюстраваны падзеі рэфармавання і ліквідацыі ў першай палове XIX ст. уніяцкай царквы на Лідчыне. Завяршае працу сюжэт пра аднаўленне ўніяцкіх прыходаў у канцы XX ст. і іх сучаснае жыццё. Побач са штодзённасцю і мікрагісторыяй у кнізе прысутнічае і “вялікая” гісторыя: ў людскіх дзеях, гістарычных постацях, гісторыка-культурных рэліквіях”.

Спіс публікацый пра Л. Лаўрэша

1. Марозава С. В. Людзі культуры Гродзеншчыны: Леанід Лаўрэш. Гродна: ЮрСаПрынт, 2023. 64 с.
2. Чыгрын С. Плён працы Леаніда Лаўрэша // Краязнаўчая газета. 2023. 3 сакавіка.
3. Марозава С. Леаніду Лаўрэшу – 60 гадоў // Наша слова.pdf. 2023. 1 сакавіка.
4. Лаўрэш Леанід Лявонцэвіч // Марозаў С. П. Сучасныя беларускія даследчыкі гісторыі Вялікага Княства Літоўскага: біябібліяграфічны даведнік. Гродна-Каўнас: ЮрСаПрынт, 2022. С. 146–147.
5. Что пишут лидские авторы и где их почитать: Леонид Лавреш // Принёманские вести. 2022. 3 марта.
6. Чыгрын С. Леанід Лаўрэш: «Хачу рэалізаваць раней задуманае...» // Czasopis. 2019. № 9. С. 16–18.
7. Шчарбачэвіч Н. Леанід Лаўрэш: «Кожная знаходка – нагода для радасці» // Звязда. 2014. 30 верасня.
8. Чэмер М. Астраномія – навука светапоглядная // Настаўніцкая газета. 2013. 20 мая.
9. Спіс важнейшых публікацый Л. Л. Лаўрэша // Лідскі летапісец. 2013. № 1. С. 24–26.
10. Марозава С. В. Сфера навуковых зацікаўленняў лідскага краязнаўца Леаніда Лаўрэша // Лідскі летапісец. 2013. № 1. С. 23–24.
11. Марозава С. В. Мае адкрыцці Леаніда Лаўрэша // Лідская газета. 2013. 28 лютага.
12. Марозава С. В. Мае адкрыцці Леаніда Лаўрэша // Наша слова. 2013. 27 лютага.
13. Леаніду Лаўрэшу – 50 // Наша слова. 2013. 27 лютага.
14. Лявон Лаўрэш, рэдактар аднаго з найбольш грунтоўных краязнаўчых сайтаў «Равет» // Наша слова. 2008. 27 лютага.
15. «Павет» Леаніда Лаўрэша // Лідскі летапісец. 2001. № 3. С. 1.

Спіс публікацый Л. Л. Лаўрэша

Кнігі:

1. Лаўрэш Л. Інстынкт пазнання. Нарысы з гісторыі адукацыі ў горадзе Ліда. Гродна: ЮрСаПрынт, 2023. 192 с.
2. Ławresz L. Szept różótkłych stron. Ziemia Lidzka w zwierciadle prasy lat 1922–1939. Warszawa: Wydawnictwo Poligraf, 2021. 338 s.
3. Лаўрэш Л. Шпацыры па старой Лідзе. Гродна: ЮрСаПрынт, 2020. 342 с.
4. Лаўрэш Л. Генерал, які дайшоў да Беларусі. Жыццяпіс Кіпрыяна Кандратовіча. Гродна: ЮрСаПрынт, 2018. 154 с.
5. Лаўрэш Л. Шэпт пажоўклых старонак. Лідчына ў люстэрку прэсы. 1900–1939 гг. Гродна: ТАА «ЮрСаПрынт», 2017. 432 с.
6. Лаўрэш Л. Маламажэйкаўская царква: гістарычны нарыс / пад рэд. С. В. Марозавай. Гродна: ЮрСаПрынт, 2017. 114 с.
7. Лаўрэш Л. Паўстанчы дух. 1812, 1831, 1863 гады на Лідчыне. Гродна: Юрсапрынт, 2016. 244 с.
8. Лаўрэш Л. Вандалін Шукевіч: беларускі археолаг і краязнаўца. Мінск: Харвест, 2014. 63 с. (100 выдатных дзеячаў беларускай культуры).
9. Лаўрэш Л. Ліда ўчора і сёння : гісторыя горада ў выявах. Ліда: Лідская друкарня, 2013. 152 с.
10. Лаўрэш Л. «І зорнае неба над галавой...»: Нарысы з гісторыі астраноміі. Мінск: Лімарыус, 2013. 266 с.
11. Лаўрэш Л. Грэка-каталіцкая (уніяцкая) Царква на Лідчыне; пад рэд. С. В. Марозавай. Полацк: Грэка-каталіцкая парафія Святамучаніка Язафата ў г. Полацку, 2012. 128 с.
12. Лаўрэш Л. Генерал Кіпрыян Кандратовіч (Дзеячы Беларускай Народнай Рэспублікі). Ліда, 2007. 43 с
13. Лаўрэш Л., Круцікаў У. Ліда на старых малюнках, паштоўках, фотаздымках. Ліда, 2001. 108 с.

Укладальнік кніг:

1. Закуй, закуй, зязюленька, рана... Анталогія беларускіх народных песень / уклад. Л. Лаўрэш. Ліда, 2021. 108 с.
2. АСОБА І ЧАС. Беларускі біяграфічны альманах. Вып. 6 / уклад.: Л. Лаўрэш, А. Фядута. Мінск, 2015. 365 с.
3. Шымялевіч Міхал. Збор твораў; уклад. Л. Лаўрэш. Гродна: ТАА ЮрСаПрынт, 2019. 326 с.

Артыкулы:

2023

Пра лідскія ветраныя млыны // Наша слова.pdf. 2023. 7 сакавіка.
Гісторыя двух, амаль што аднатыпных будынкаў у Лідзе // Наша слова.pdf. 2023. 15 лютага.

2022

Падымны рэстр шляхты Лідскага павета, 1728 г. // Лідскі Летапісец. 2022. № 3–4. С. 43–60.

Шымка Мацкавіч, яго нашчадкі і перадумовы будаўніцтва Маламажэйкаўскай царквы // Лідскі Летапісец. 2022. № 3–4. С. 61–69.

Лідскія прывілеі ў архіве Лідскага магістрата, 1785 г. // Лідскі Летапісец. 2022. № 3–4. С. 42.

Страчаная цывілізацыя: Маёнтак Вялікае Мажэйкава // Новы Замак. 2022. № 11. С. 206–228.

Спіс былых сяброў Беларускай партыі сацыялістаў-рэвалюцыянераў // Нясвіжскія каеты. 2022. № 9. С. 18–23.

Лідскія пісьменніцы XVIII–XIX ст. // Ад лідскіх муроў. 2022. № 10. С. 478–490.

Гісторыя маёнтка Востраў // Гісторыка-культурная спадчына Лідчыны. Зборнік навуковых артыкулаў. Мінск, 2022. С. 39–45.

Новае пра генерала Яўгена фон Гротэ дэ Буко // Лідскі Летапісец. 2022. № 1–2. С. 28–29.

Жалудок і палац Чацвярцінскіх // Лідскі Летапісец. 2022. № 1–2. С. 32–38.

Лідскія Хрулі герба “Праўдзіч” // Герольд Litherland. 2022. № 23. С. 145–150.

260 гадоў беларускай бульбе // Наша слова.pdf. 2022. 9 лістапада.

Лідскія камуністы ў данясеннях канфідэнта Чорнага (1932–1937) // Homo Historicus 2022. Гадавік антрапалагічнай гісторыі. Мінск, 2022. С. 200–218.

2021

Шчучыншчына // Наша Слова. 2021. 27 студзеня.

Адукацыя ў Лідзе, 1920 – 1930-я гады // Маладосць. 2021. № 2. С. 92–109.

Кароткі ўспамін пра Ларысу Канчэўскую // Наша Слова. 2021. 24 сакавіка.

Ганна Патоцкая, пісьменніца, мемуарыстка, мастак // Наша Слова. 2021. 14 красавіка.

Ваверка і род Клаўсуцяў на Лідчыне // Лідскі Летпісец. 2021. № 1. С. 18–28.

Бальгазар Калясінскі, Аніцэт Рэніер і Каятан Дарашкеіч // Лідскі Летпісец. 2021. № 1. С. 37–44.

Новае пра лепшага лідскага гісторыка XX ст. Міхала Шымялевіча // Лідскі Летпісец. 2021. № 1. С. 15–17.

Палац у Жалудку // Наша Слова. 2021. 15 ліпеня; 22 ліпеня.

Дом інжынера Мінейкі ў Дзікушках // Наша Слова. 2021. 12 жніўня.

Сяключкія і маэнтак Стрэліца на Лідчыне // Наша Слова. 2021. 9 верасня; 16 верасня.

Архівы і зборы маэнтакаў Ішчална і Вялікае Мажэйкава // XVI Гарадзенскія навуковыя чытанні “Скарбы гарадзенскіх калекцый”. Гродна, 2021. С. 46–54.

Маэнткі Касцянёва і Паперня // Наша Слова. 2021. 30 верасня; 7 кастрычніка; 14 кастрычніка; 21 кастрычніка.

Фундатар Маламажэйкаўскай царквы Шымка Мацкавіч і яго нашчадкі // Беларусь у кантэксце еўрапейскай гісторыі: асоба, грамадства, дзяржава: зб. навук. арт. / ГрДУ імя Янкі Купалы. Гродна: ГрДУ, 2021. С. 299–305.

Пошта на Лідчыне // Маладосць. 2021. № 6. С. 97–104.

Прыход у Мыто // Лідскі Летпісец. 2021. № 2. С. 19–29.

Урады, ураднікі і старасты лідскія // Лідскі Летпісец. 2021. № 2. С. 30–54.

Новае пра лідскі фарны касцёл, замак і абразы пэндзля Смуглевіча // Лідскі Летпісец. 2021. № 2. С. 55–58.

Прыход у Ракавічах // Лідскі Летпісец. 2021. № 3–4. С. 32–41.

Стары дом паміж сучасным Ліцзем № 1 і Еўраоптам // Лідскі Летпісец. 2021. № 3–4. С. 74.

Новае пра царквы Лідчыны ў другой палове XIX – першай палове XX стст. // Лідскі Летпісец. 2021. № 3–4. С. 42–51.

Новае пра Тэадора Нарбута і яго сям’ю // Лідскі Летпісец. 2021. № 3–4. С. 52–59.

Страчаная цывілізацыя. Гістарычныя хронікі: Маёнтак Ішчална // Новы замак. 2021. Вып. 10. С. 179–200.

2020

Надзеі і расчараванні протаіерэя Антона Сасноўскага // Наша Слова. 2020. 23 снежня; 30 снежня.

«На жаль, у нас не водзяцца гэтыя звяркі...» Якая армія прынесла ў Беларусь тараканаў? // Наша Гісторыя. 2020. № 5. С. 89–91.

Браніслаў Друцкі-Падбярэскі. Да 130-тых угодкаў з дня нараджэння // Лідскі Летапісец. 2020. № 1. С. 19–20.

Паўстанцы і маёнткі // Маладосць. 2020. № 9. С. 94–100.

Зноў пра святароў і царкву ў Малым Мажэйкаве // Лідскі Летапісец. 2020. № 1. С. 21–31.

Ксёндз Юзаф Бародзіч і яго успаміны, датычныя Ліды // Лідскі Летапісец, 2020. 1. С. 76–80.

Успаміны ўніятаў-пакутнікаў // АСОБА І ЧАС. Беларускі біяграфічны альманах. Вып. 9. Уклад.: Д. Кандакоў, А. Фядута. Мінск. 2020. С. 246–248.

Тадэвуш Іваноўскі, яго сям'я і ягоныя ўспаміны // АСОБА І ЧАС. Беларускі біяграфічны альманах. Вып. 9. Уклад.: Д. Кандакоў, А. Фядута. Мінск. 2020. С. 57–59.

Маршалкі Лідскага павета // Лідскі Летапісец. 2020. № 2. С. 13–19.

Бердаўка // Лідскі Летапісец. 2020. № 2. С. 20–30.

Прыход у Лебядзе // Лідскі Летапісец. 2020. № 2. С. 31–45.

Новае пра лідскі фарны касцёл і замак // Наша Слова. 2020. 3 чэрвеня.

Лідчына ў XIV стагоддзі // Лідскі Летапісец. 2020. № 3. С. 14–32.

Ольжава // Лідскі Летапісец. 2020. № 3. С. 33–43.

Другі Вацлаў Ластоўскі // Лідскі Летапісец. 2020. № 4. С. 20–21.

Леанард Іваноўскі, тайны дарадца і ганаровы грамадзянін Ліды // Лідскі Летапісец. 2020. № 4. С. 72–79.

Графіня Сафія Шуазэль-Гуф'е // Лідскі Летапісец. 2020. № 4. С. 18–19.

Прыходы ў Ганчарах і Дакудаве // Лідскі Летапісец. 2020. № 4. С. 44–71.

Краязнаўства ў Лідзе // Маладосць. 2020. № 4. С. 76–77.

2019

Эміграцыя ў Амерыку // Маладосць. 2019. № 1. С. 17–18.

Адкуль у нас з'явіліся прусакі? // Наша Слова. 2019. 23 студзеня.

Да 135-тых угодкаў нараджэння Антона Луцкевіча // Наша Слова. 2019. 6 лютага.

- Тэадор Нарбут у падзеях 1812 года // Наша Слова. 2019. 3 красавіка.
Іван Дрозд – грамадскі дзеяч і навуковец // Лідскі Летапісец. 2019.
№ 1. С. 23.
- Пра Валеек з Галавічполя і газету «Свабода» // Лідскі Летапісец. 2019.
№ 1. С. 20–22.
- «Невядомая вайна» XVII ст. на Лідчыне і вакол яе // Лідскі Летапісец.
2019. № 1. С. 24–37.
- Амброзі Кастравіцкі // Наша Слова. 2019. 22 траўня.
- Гісторыя з пахаваннем паўстанцаў аддзела Людвіка Нарбута // Наша
Слова. 2019. 29 траўня.
- Бальгазар Калясінскі, лідскі паўстанец і сябар Тараса Шаўчэнкі //
Наша Слова. 2019. 12 чэрвеня; 19 чэрвеня.
- Юлія Шышкова з лідскіх Нарбутаў // Маладосць. 2019. № 6.
С. 114–122.
- Ваколіца Ліды Вісманты // Наша Слова. 2019. 4 ліпеня.
- Апошні беларускі базыльянін XIX ст. // Наша Слова. 2019. 10 ліпеня.
- Яшчэ раз пра Летаўта // Наша Слова. 2019. 24 ліпеня.
- Алена Іваноўская // Маладосць. 2019. № 8. С. 20–33.
- Зноў пра апошняга беларускага базыльяніна а. Кірыла Летаўта //
Наша Слова. 2019. 28 жніўня.
- Грэка-каталіцкі епіскап Галаўня // Наша Слова. 2019. 16 кастрычніка.
- Новае з гісторыі ўніяцкай царквы на Лідчыне: царква ў Дзікушках і
прыватнаўласніцкія капліцы ў Вялікім Мажэйкаве і Красулях // Лідскі
летапісец. 2019. № 2. С. 37–40.
- Прыход у Радзівонішках // Лідскі летапісец. 2019. № 2. С. 41–53.
- Астраномія ў Лукішскай турме // Наша Слова. 2019. 27 лістапада.
- Лідчына да XIV стагоддзя // Лідскі летапісец. 2019. № 3. С. 16–34.
- Касцёл на крыві // Лідскі летапісец. 2019. № 3. С. 8.
- Пра трываласць беларускай рэлігійнай традыцыі // Слонімскі край.
2019. № 10. С. 14–15; № 11. С. 12–14.
- Неаунія ў Дзікушкай царкве Лідскага павета ў 1925 г. // Гадавік Цэн-
тра Беларускіх Студыяў. Варшава, 2019. № 5. С. 78–90.
- Амброзі Кастравіцкі // Лідскі летапісец. 2019. № 3. С. 49–52.
- Лябёдка Іваноўскіх. Дакументальная аповесць // Новы Замак. 2019.
№ 8. С. 194–212.; 2020. № 9. С. 180–219.
- Пра Фелікса Стацкевіча. Да 140-годдзя з дня нараджэння // Лідскі
Летапісец. 2019. № 4. С. 11–15.
- Сайту «Павет» – 20 гадоў // Лідскі Летапісец. 2019. № 4. С. 7.
- LIDA einst und jetzt // Лідскі Летапісец. 2019. № 4. С. 43–61.
- Сабакінцы // Лідскі Летапісец. 2019. № 4. С. 22–42.

2018

Генералы БНР // Наша Слова. 2018. 31 студзеня.

Дом Юрыя Іваноўскага ў Галавічполі, пабудаваны па праекце архітэктара Лявона Вітан-Дубейкаўскага // Наша Слова. 2018. 2 траўня.

Трошкі пра Кастуся Езавітава // Наша Слова. 2018. 16 траўня.

Кастусь Езавітаў і Кіпрыян Кандратовіч: крэскі да біяграфій // Лідскі Летапісец. 2018. № 1. С. 13–15.

Лідская адукацыя на пачатку XX стагоддзя // Маладосць. 2018. № 10. С. 117–125.

Дыспуты паміж уніятамі і праваслаўнымі ў школьных тэатрах першай паловы XVII ст. // Наша Слова. 2018. 14 лістапада.

Яшчэ раз пра караля Андоры // Лідскі Летапісец. 2018. № 1. С. 37–50.

Новае пра лідскую чыгунку // Лідскі Летапісец. 2018. № 2. С. 32–38.

Прыход у Турэйску // Лідскі Летапісец. 2018. № 2. С. 20–28.

Гісторык у высылцы: да біяграфіі Міхала Шымялевіча // АСОБА І ЧАС. Беларускі біяграфічны альманах. Вып. 8. Уклад.: А. Фядута. Мінск, 2018. С. 136–139.

Рок пльвёт над Лидой (Воспоминания Владимира Крушевского) // АСОБА І ЧАС. Беларускі біяграфічны альманах. Вып. 8. Уклад.: А. Фядута. Мінск, 2018. С. 254–256.

Фелікс Стацкевіч // Наша Слова. 2018. 22 жніўня; 29 жніўня.

Лідская чыгунка. Дакументальная аповесць // Маладосць. 2018. № 7. С. 120–139; № 9. С. 116–122.

Іваноўскія і Валейкі // Наша Слова. 2018. 26 верасня.

Лідскі дэкан – філамат, ксёндз Дзіяннісі Хлявінскі // Лідскі Летапісец. 2018. № 3. С. 7–10.

Філамат Ануфры Петрашкевіч // Лідскі Летапісец. 2018. № 3. С. 11–16.

Іншыя лідскія філаматы // Лідскі Летапісец. 2018. № 3. С. 16–17.

Горад Ліда ў лёсе ксяндза Віктара Шутовіча // Лідскі Летапісец. 2018. № 3. С. 49–51.

Новае пра Лідскія гарадскія могілкі // Лідскі Летапісец. 2018. № 3. С. 34–41.

Гротэ дэ Буко ва ўспамінах Станіслава Іваноўскага // Лідскі Летапісец. 2018. № 4. С. 10–12.

Пахаванне паўстанцаў 1863 г. каля былога фальварка Стрэліца на Лідчыне // Лідскі Летапісец. 2018. № 4. С. 14–15.

Прыходы ў Голдаве і Бабрах // Лідскі Летапісец. 2018. № 4. С. 22–40.

Лідская павятовая 5-ці класная вучэльня ва ўспамінах Яўстаха Шалевіча // Лідскі Летанісец. 2018. № 4. С. 54–60.

Новая інфармацыя пра крыж на магіле паўстанцаў 1863 г. каля Стрэліцы і іншыя народныя мемарыялы 1863 г. на Лідчыне // Наша Слова. 2018. 5 снежня.

2017

Савецкая, 27, 32, 34. Функцыяналізм // Лідская газета. 2017. 5 студзеня

Вуліца Савецкая (Віленская, Сувальская) далей на поўнач // Лідская газета. 2017. 18 студзеня.

Па старонках нашай гісторыі. Вуліца Савецкая каля перакрыжвання з чыгункай // Лідская газета. 2017. 1 сакавіка.

Славойкі // Наша Слова. 2017. 12 красавіка.

Лідская Тарбут-школа // Наша Слова. 2017. 10 траўня.

Калона арханёла Рафаіла ў Жырмунах // Лідскі летанісец. 2017. № 1. С. 38.

Ліда да 1914 г. // Лідскі летанісец. 2017. № 1. С. 46–70.

Лідскі замак у 1891 – 1939 гг. // Лідская газета. 2017. 11 мая.

Новае з гісторыі лідскай архітэктуры // Наша Слова. 2017. 14 чэрвеня.

Паліцыя ў Лідзе // Лідская газета. 2017. 28 чэрвеня.

400-годдзе базальянскай кангрэгацыі ў Нагародавічах // Наша Слова. 2017. 12 ліпеня.

Грэка-каталіцкая парафія ў Нагародавічах // Лідскі Летанісец. 2017. № 2. С. 28–39.

Вузкакалейныя чыгуначныя лініі вакол Ліды // Лідскі Летанісец. 2017. № 2. С. 40–45.

З жыцця вуліцы Школьнай – сучаснай Кірава // Лідская газета. 2017. 19 ліпеня.

Лідская павятовая вучэльня // Маладосць. 2017. № 7. С. 125–132.

Выган – раён горада // Лідская газета. 2017. 6 ліпеня.

Генерал К. А. Кандратовіч ў 1916–1917 гг. // Наша Слова. 2017. 3 жніўня.

Ксёндз Віктар Шутовіч і горад Ліда // Наша Слова. 2017. 30 жніўня.

Будынак Лідскай пошты – шэдэўр стылю функцыяналізму // Лідская газета. 2017. 6 верасня.

«Абрусіцелі» і дзяцінства генерала Кіпрыяна Кандратовіча // Наша Слова. 2017. 6 верасня.

Алена Скінадар з Іваноўскіх // Наша Слова. 2017. 20 верасня.

- Лідскія кінатэатры // Маладосць. 2017. № 11. С. 95–104.
Генерал Кандратовіч і БНР // Наша Слова. 2017. 11 кастрычніка;
18 кастрычніка.
Грамадскі дзеяч і навуковец Іван Дрозд // Наша Слова. 2017.
25 кастрычніка.
Генерал Кіпрыян Кандратовіч у Парыжы // Наша Слова. 2017.
1 лістапада.
Лідскія друкарні // Лідскі Летпісец, 2017. № 3. С. 14–16.
Школа № 1 // Лідская газета. 2017. 15 лістапада.
Браніслаў Друцкі-Падбярэскі // Наша Слова. 2017. 20 снежня.
Кнігі цэркваў Лідчыны ў XVIII ст. // Лідскі Летпісец, 2017. № 3.
С. 17–19.
Прыход ў Зблянах // Лідскі Летпісец, 2017. № 3. С. 30–48.
Славойкі на Лідчыне // Лідскі Летпісец, 2017. № 4. С. 39–40.
Тарбут-школа ў Лідзе // Лідскі Летпісец, 2017. № 4. С. 41–42.
Прыход у Орлі. // Лідскі Летпісец, 2017. № 4. С. 22–38.

2016

- Загадкі Тарноўскага палаца // Лідская газета. 2016. 13 студзеня.
Кароль Андоры // Лідская газета. 2016. 20 студзеня.
Старыя дамы на карце нашага горада // Лідская газета. 2016.
3 лютага.
Мінская электрастанцыя // Маладосць. 2016. № 1. С. 108–113.
Яшчэ раз пра генерала фон Гротэ дэ Буко // Наша Слова. 2016.
23 сакавіка.
Яўрэі Ліды // Маладосць 2016. № 4. С. 141–154.
Старыя дамы на карце нашага горада. На поўнач ад замка –
вучылішча // Лідская газета. 2016. 27 красавіка.
700-годдзе Літоўска-Наваградскай мітраполіі // Наша Слова. 2016.
4 траўня.
Пошта ў стылі канструктывізму // Звязда. 2016. 7 чэрвеня.
На поўнач ад замка – аўтавакзалы Ліды // Лідская газета. 2016.
15 чэрвеня.
Падарожжа па старых вуліцах // Лідская газета. 20 ліпеня.
Лідская гарадская электроўня, 1916-1939 // Маладосць. 2016. № 7.
С. 131–139.
Кінематограф у Лідзе. Кінатэатр «Эдысан» // Лідская газета. 2016.
3 жніўня.
Дом Віленская, 19 і далей на поўнач // Лідская газета. 2016.
24 жніўня.

Цікавы лёс дома №16 па вуліцы Савецкай // Лідская газета. 2016. 14 верасня.

Прыход у Дзікушках // Лідскі летапісец. 2016. № 1. С. 15–29.

Насупраць сённяшняй Савецкай, 16 // Лідская газета. 2016. 21 верасня.

Купецкая гімназія. Якой яна была? // Лідская газета. 2016. 5 лістапада.

Міхал Шымялевіч. Крэскі да біяграфіі найлепшага гісторыка горада Ліды // Лідскі летапісец. 2016. № 1. С. 45–58.

Дом па вуліцы Савецкай, 26 і вакол яго // Лідская газета. 2016. 16 лістапада.

Лідскі піярскі калегіум // Маладосць. 2016. № 11. С. 120–130.

Хто і для якіх мэтаў будаваў дом № 23 па вуліцы Савецкай і “дом з калонамі” // Лідская газета. 2016. 30 лістапада.

13 траўня 1901 г. нарадзіўся Вітольд Пілецкі // Лідскі Летапісец. 2016. № 2. С. 15–19.

Лідскія могілкі // Лідскі Летапісец. 2016. № 2. С. 38–60.

100 гадоў Лідскай гарадской электрастанцыі // Лідскі Летапісец. 2016. № 4. С. 10–12.

Парафіяне Лідскай, Дзікушкай, Маламажэйкаўскай і Жыжмянскай грэка-каталіцкіх цэркваў у 1829 г. // Лідскі Летапісец. 2016. № 3. С. 26–40.

Ян Карловіч // Лідскі Летапісец. 2016. № 3 С. 11–13.

Лёсы родных Алаізы Пашкевіч // Лідскі Летапісец. 2016. № 3. С. 15–16.

Прыход ў Жыжме // Лідскі Летапісец. 2016. № 3. С. 20–25.

Горад Яго Каралеўскай Мосці Ліда ў другой палове XVII і ў XVIII стагоддзях // Лідскі Летапісец. 2016. № 4. С. 28–51.

2015

Лідчына ў 1924–1929 гг. у люстэрку прэсы // Лідскі Летапісец. 2015. № 1. С. 51–67; №2. С. 26–65.

Прыгоды Сяргея Пясецкага на Лідчыне // Маладосць. 2015. № 2. С. 148–153.

Лідскія могілкі // Наша Слова. 2015. 13 траўня.

Людвік Нарбут // АСОБА І ЧАС. Беларускі біяграфічны альманах. Вып. 6. Уклад.: Л. Лаўрэш, А. Фядута. Мінск, 2015. С. 74–105.

Уніяцкі святар Адам Плаўскі // АСОБА І ЧАС. Беларускі біяграфічны альманах. Вып. 6. Уклад.: Л. Лаўрэш, А. Фядута. Мінск, 2015. С. 125–132.

Пра Міхала Шымялевіча: Крэскі да біяграфіі найлепшага гісторыка горада Ліды // АСОБА І ЧАС. Беларускі біяграфічны альманах. Вып. 6. Уклад.: Л. Лаўрэш, А. Фядута. Мінск, 2015. С. 133–165.

Пра што гавораць помнікі каля Ходараўцаў // Лідская газета. 2015. 24 чэрвеня.

Больш за 130 гадоў таму праз Ліду прайшоў першы цягнік // Лідская газета 2015. 12 жніўня.

Па справе першай беларускай школы... // Звязда. 2015. 25 жніўня.

Пачаткі беларускамоўнай адукацыі на Лідчыне // Наша Слова. 2015. 26 жніўня.

Штодзённае жыццё павятовага горада Ліда ў 1915–1918 гадах. Паводле віленскай беларускай газеты «Гоман» // Маладосць. 2015. № 8. С. 132–140.

110 гадоў таму, выйшла першая кніга па гісторыі нашага горада // Лідскі летапісец. 2015. № 3. С. 12.

Лідчына ў лютэрку прэсы, 1930–1935 гг. // Лідскі летапісец. 2015. № 3. С. 45–84.

Будынак вясковай школкі будавалі самі сяляне // Лідская газета. 2015. 2 верасня.

Лёсы родных Алаізы Пашкевіч // Наша Слова. 2015. 14 кастрычніка.

Другі Вацлаў Ластоўскі // Наша Слова. 2015. 11 лістапада.

Народная паэзія Багушэвіча // Звязда. 2015. 22 снежня.

100 гадоў першай беларускай школе на Лідчыне // Лідскі Летапісец. 2015. № 4. С. 7–9.

Распаўсюд вершаў Багушэвіча на Лідчыне пры канцы XIX-га ст. // Лідскі Летапісец. 2015. № 4. С. 20–21.

Рэнгерты ў Лідзе // Лідскі Летапісец 2015. № 4. С. 22.

Выбітныя манахі-базіліяне часоў ліквідацыі ўніі // Biuletyn Historii Pogranicza. 2015. № 15. С. 65–89.

2014

Ліда на старых выявах. Вуліцы Крывая і Замкавая // Лідская газета. 2014. 25 студзеня.

Генерал Яўген фон Гротэ дэ Буко // Лідскі Летапісец. 2014. № 1. С. 59–64.

Лідчына да 1914 г. у лютэрку прэсы // Лідскі Летапісец. 2014. № 1. С. 30–58.

Датаванне пабудовы царквы ў Малым Мажэйкаве // Białoruskie Zeszyty Historyczne. Białystok, 2013. № 40. С. 226–232.

Маламажэйкаўскі святар айцец Леў Савіцкі // Маладосць. 2014. № 1. С. 120–129.

Генерал Кандратовіч: два імгненні вечнасці // Наша Слова. 2014. 19 сакавіка.

Ліда на старых выявах. На Выгане вырасла Вялікая Ліда // Лідская газета. 2014. 12 красавіка.

Стыль функцыяналізму ў Лідзе да 1939 г. // Наша Слова. 2014. 7 траўня; 14 траўня; 21 траўня.

Багушэвіч на Лідчыне пры канцы 19-га ст. // Наша Слова. 2014. 4 чэрвеня.

Першая Сусветная і Ліда // Маладосць. 2014. № 7. С. 92–98.

Ліда перад паўстаннем 1863 года // Запісы таварыства аматараў беларускай гісторыі імя Вацлава Ластоўскага. Вып. 3. Рыга, 2014. С. 63–85.

Адукацыя ў Лідзе ў першай палове XX стагоддзя // Лідская газета. 2014. 15 ліпеня.

Водгук ваенных падзей у Лідзе // Лідская газета. 2014. 29 ліпеня.

Горад на старых выявах. Установы горада // Лідская газета. 2014. 9 верасня.

Горад на старых выявах. Фарны касцёл // Лідская газета. 2014. 16 верасня.

20-ці годдзе аднаўлення дзейнасці грэка-каталіцкай царквы ў Лідзе // Наша Слова. 2014. 24 верасня.

Ліда ў 1936 – 1939 гг. // Лідскі Летапісец. 2014. № 2. С. 25–94.

Прафесар Баброўскі і скасаванне ўніяцкай царквы // Наша Слова. 2014. 9 ліпеня.

Уладзіслаў Абрамовіч // Наша Слова. 2014. 1 кастрычніка.

«Народ, які абуджаецца, не патрабуе нянек» // Звязда. 2014. 4 лістапада.

«Лідская рэвалюцыя» 1936 года // Arche. 2014. № 7–8. С. 318–333.

Кароль Андоры з-пад Ліды // Маладосць. 2014. № 10. С. 114–125.

Ліда ад пачатку Першай сусветнай вайны да нямецкай акупацыі // Лідская газета. 2014. 22 лістапада.

Жыццё дала... чыгунка // Звязда. 2014. 30 снежня.

Лідчына ў люстэрку прэсы, 1913–1923 // Лідскі Летапісец. 2014. № 3. С. 37–81.

20-ці годдзе аднаўлення дзейнасці грэка-каталіцкай царквы ў Лідзе // Лідскі Летапісец. 2014. № 3. С. 9–10.

Рэдактар – краязнавец. 105 гадоў з дня нараджэння ўладзіслава Абрамовіча // Лідскі Летапісец. 2014. № 3. С. 22–25.

Тодар Нарбут – папулярызатар найноўшых дасягненняў прыродазнаўства // Лідскі Летапісец. 2014. № 4. С. 12–13.

«Лідская рэвалюцыя» 1936 г. у люстэрку прэсы // Лідскі Летапісец. 2014. № 4. С. 47–62.

Лідскія цэрквы да 1939 г. // Лідскі Летапісец. 2014. №4. С. 63–79.

Жыццё святара Адама Плаўскага // Актуальныя праблемы гістарычнай навукі і адукацыі: зб. навук. арт. Гродна, 2014. С. 54–64.

2013

Паўстанне 1863 года на Лідчыне. Перад паўстаннем // Лідскі Летапісец. 2013. № 1. С. 40–58.

Ліда на старых выявах. Замак у 1915-1918 гг. // Лідская газета. 2013. 5 студзеня; 12 сакавіка.

Аляксандра Нарбут: жанчына–акадэмік у XVIII стагоддзі // Через гендерное равенство – к участию в общественной и политической жизни общества: материалы II Республиканской научн.–практ. конф. 15 июня 2012 г. / Мозырь, 2012. С. 177–179.

Каменныя магілы і камяні-следавікі Лідчыны. // Запісы таварыства аматараў беларускай гісторыі імя Вацлава Ластоўскага. Вып. 1. Мінск, 2013. С. 34–41.

Паўстанне 1863 г. на Лідчыне. Перад паўстаннем // Наша Слова. 2013. 23 студзеня; 30 студзеня; 6 лютага; 13 лютага; 20 лютага.

Паўстанне 1863 г. на Лідчыне. За нашу і вашу свабоду // Наша Слова. 2013. 13 сакавіка; 20 сакавіка; 27 сакавіка; 3 красавіка; 10 красавіка

Яўген фон Гротэ дэ Буко – першы кіраўнік беларускага руху ў Лідзе // Наша Слова. 2013. 20 сакавіка

Гайцюнішкі // Маладосць 2013. № 2. С. 114–118.

Фарны касцёл у Лідзе: да 690-годдзя заснавання Ліды // Наша вера. 2013. № 4. С. 12–15.

Пасля паўстання // Паўстанне 1863 г. на Беларусі і Кастусь Каліноўскі. Матэрыялы навукова-практычнай канферэнцыі (Менск, 23 сакавіка 2013 г.). Мінск, 2013. С. 5–12.

Горад на старых выявах. Замак у 1920–1930 гадах // Лідская газета. 2013. 18 красавіка

Паўстанне 1863 г. на Лідчыне. Заканчэнне, вынікі і наступствы // Наша Слова. 2013. 12 чэрвеня; 19 чэрвеня.

Ліда на старых выявах. Рыначная плошча // Лідская газета. 2013. 8 чэрвеня; 5 ліпеня.

Вайна 1812 г. на Лідчыне // Мірскі замак у кантэксце падзелаў Рэчы Паспалітай і вайны 1812 г. Матэрыялы навукова-практычнай канферэнцыі (г.п. Мір, 16 чэрвеня 2012 г.). Мінск, 2013. С. 127-141.

Ліда на старых выявах. Вуліца Віленская (зараз – Савецкая) // Лідская газета. 2013 20 ліпеня; 8 жніўня.

Жыццё павятовага горада Ліда ў 1906–1912 гг.: па матэрыялах віленскіх газет “Kurier Litewski” і “Kurier Wileński” // Другі Міжнародны Кангрэс даследчыкаў Беларусі. Працоўныя матэрыялы. Т. 2. Каunas, 2013. С. 95–97.

Калантаі і Зельзін // Маладосць. 2013. № 7. С. 124–131.

Віктар Басяцкі // Наша Слова. 2013. 21 жніўня.

Паўстанне 1863 г. на Лідчыне. За нашу і вашу свабоду // Лідскі Летапісец. 2013. № 2. С. 48–73.

Калонія дзяржаўных дамоў у Лідзе (1920-я – 1930-я гг.) // Лідскі Летапісец. 2013. № 2. С. 74–78.

Сябар ТБШ Міхал Шымялевіч // Наша Слова. 2013. 18 верасня.

Ліда на старых выявах. Вуліца Каменская (зараз – Ленінская): якой яна была? // Лідская газета. 2013. 3 кастрычніка; 12 лістапада.

Царква ў Мураванцы // Лідскі Летапісец. 2013. № 3. С. 75–103.

Пра галоўнага лідскага боўдзілу XX ст. // Лідскі Летапісец. 2013. № 4. С. 73–74.

Лідскія касцёлы. Фарны касцёл, касцёл Піяраў, Кармеліцкі касцёл // Лідскі Летапісец. 2013. № 4. С. 36–54.

Род Путкамераў // Асоба і час. Беларускі біяграфічны альманах. Вып. 5. 2013. С. 302–313.

2012

Размова са старым шляхціцам // Наша Слова. 2012. 18 студзеня; 25 студзеня; 1 лютага; 8 лютага; 15 лютага.

Праўду ў яміну не закапаеш, або шукайце і знойдзеце // Маладосць. 2012. № 2. С. 96–100.

Касцёл у Начы // Наша Слова. 2012. 4 красавіка.

Гісторыя чыгункі на Лідчыне // Лідскі Летапісец. 2012. № 1. С. 30–39.

Размова са старым шляхціцам // Лідскі Летапісец. 2012. № 2. С. 51–61.

Сляды герояў Шэкспіра ў Беларусі і на Лідчыне // Лідская газета. 2012. 10 красавіка

Гісторыя чыгункі на Лідчыне // Наша Слова. 2012. 10 траўня; 16 траўня.

Вайна 1812 г. у Літве і на Лідчыне // Наша Слова. 2012. 13 чэрвеня; 20 чэрвеня; 27 чэрвеня; 4 ліпеня 2012.

Таямнічыя замк Лідчыны // Маладосць. 2012. № 6. С. 97–100.

Вітольд Карлавіч Цэраскі // Гістарычны альманах. Т. 17. 2011. С. 101–124.

Пагадненне 1392 г. у Востраве пад Лідай // Лідская газета. 2012. 11 верасня.

След старадаўняга палаца ў Дайнаве // Лідская газета. 2012. 6 кастрычніка.

Гісторыя чыгункі на Лідчыне // Сучасны стан беларускага краязнаўства і валанцёрскі рух. Матэрыялы Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі 16 красавіка 2012 г. Мінск, 2012. С. 173–186.

Ліда на старых выявах // Лідская газета. 2012. 1 лістапада.

Аляксандра Нарбут: жанчына-акадэмік // Лідская газета. 2012. 13 лістапада

Вайна 1812 г. у Літве і на Лідчыне // Лідскі Летапісец. 2012. № 3. С. 29–48.

Цэзары Каменскі // Наша Слова. 2012. 14 лістапада; 2012. 21 лістапада.

Ліда на старых выявах. Замак на пачатку XX ст. // Лідская газета. 2012. 15 снежня.

Пачатак будаўніцтва гімназіі імя гетмана Караля Хадкевіча ў Лідзе // Лідскі Летапісец. 2012. № 4. С. 32–36.

2011

Антоні Гарэцкі: забыты паэт // Наша Слова. 2011 2 лютага.

Funkcjonalizm w lidzkiej architekturze // Ziemia Lidzka. 2011. №2.

Паўстанне 1830–1831 гг. // Наша Слова. 2011. 11 траўня; 18 траўня; 25 траўня; 1 чэрвеня; 8 чэрвеня.

Селішчы і гарадзішчы гістарычнай Лідчыны // Наша Слова. 2011. 6 ліпеня.

Архітэктура нацыянальнага рамантызму на Лідчыне // Наша слова. 2011. 14 верасня; 21 верасня.

“Жыў аднойчы рыцар...”, або сляды герояў Шэкспіра ў старажытнай Беларусі // Маладосць. 2011. № 9. С. 121–126.

След вялікай каметы 1811 г. у сусветнай культуры // Роднае слова. 2011. № 10. С. 88–92.

Антоні Гарэцкі – забыты паэт // Ад Лідскіх муроў. № 7. 2011. С. 194–200.

Нагародавічы // Наша Слова. 2011. 7 снежня.

Аляксандра Нарбут — акадэмік Берлінскай акадэміі навук // АСОБА і ЧАС. Беларускі біяграфічны альманах. Выпуск 4. 2011. Мінск. С. 6–16.

Крыніцы для вывучэння гісторыі калоніі дзяржаўных дамоў у Лідзе (1920-я – 1930-я гг.) // Гістарычная ўрбаністыка: асновы метадалогіі і крыніцазнаўчая база: зб. навук. арт. Гродна, 2011. С. 362–366.

Дайноўскі і Радуньскі замкі гістарычнай Лідчыны. Нататкі краязнаўцы // Румлёўскія старонкі: Помнікі гісторыі, прыроды і культуры паміж турыстычнай прывабнасцю і навуковай цікавасцю: матэрыялы IV адкрытай рэгіян. навук.-практ. канф. па праблемах рэгіяналістыкі і краязнаўства «Румлёўскія чытанні» (Гродна, 18 лют. 2011 г.). Гродна, 2011. С. 39–45.

Паўстанне 1830–1831 гг. Да 180-х угодкаў // Лідскі летапісец. 2011. № 4. С. 18–28.

2010

Лідская Дайнова // Наша Слова. 2010. 2 чэрвеня.

Ксёндз Дзіянсіій Хлявінскі, філамат // Навагрудчына ў гістарычна-культурнай спадчыне Еўропы (да 600-годдзя Грунвальдскай бітвы). 2010. С. 172–175.

Радуньскі замак // Наша Слова. 2010. 23 чэрвеня.

Каменныя магілы Лідчыны // Наша Слова. 2010. 15 ліпеня.

Камяні-следавікі Лідчыны // Наша Слова. 2010. 1 верасня; 8 верасня.

Капліца на Лідскім чыгуначным вакзале // Наша Слова. 2010. 13 кастрычніка.

Генерал Кіпрыян Кандратовіч: крэскі да жыцця // Асоба і час. Беларускі біяграфічны альманах. Вып. 2. 2010. С. 81–105.

Літоўскія прыгоды шэкспіраўскіх пэрсанажаў // ARCHE. 2010. № 10. С. 145–156.

Прамысловасць горада Ліда ў 1920–30-я гг. // Працэсы ўрбанізацыі ў Беларусі ў XIX – пачатку XXI ст.: зб. навук. арт. Гродна, 2010. С. 181–188.

2009

Марцін Пачобут-Адлянцікі // Наша Слова. 2009. 4 сакавіка; 11 сакавіка.

Занатоўкі да біяграфіі міністра БНР генерала Кандратовіча // Наша Слова. 2009. 1 красавіка.

Скасаванне уніі на Лідчыне // Царква. 2009. №1.

Генерал Кіпрыян Кандратовіч. 150 гадоў з дня нараджэння // Лідскі Летапісец. 2009. № 1–2. С. 24–27.

Ян Снядэцкі // Наша Слова. 2009. 20 траўня; 2009. 27 траўня; 3 чэрвеня.

Вітольд Карлавіч Цэраскі. Да 160-тых угодкаў з дня нараджэння // Наша Слова. 2009. 22 ліпеня; 29 ліпеня; 5 жніўня; 12 жніўня; 19 жніўня.

Ціхаў Гаўрыіл Андрыянавіч // Наша Слова. 2009. 25 лістапада; 2 снежня; 9 снежня; 16 снежня; 23 снежня.

Гараджанін эпохі Асветніцтва (Францішак Нарвойш) // Гістарыяграфія і крыніцы па гісторыі гарадоў і працэсаў урбанізацыі ў Беларусі. Зборнік навуковых артыкулаў. Гродна, 2009. С. 208–214.

Ліквідацыя грэка-каталіцкай царквы на Лідчыне // Хрысціянства у гістарычным лёсе беларускага народа. Ч. 1. Гродна: ГрДУ, 2009. С. 333–339.

Царква ў Дзікушках на Лідчыне // Хрысціянства у гістарычным лёсе беларускага народа. Ч. 2. Гродна : ГрДУ, 2009. С. 311–316.

Ян Снядэцкі (1756–1830) – навуковец і асветнік гістарычнай Літвы // Гістарычны альманах. Т. 15. 2009. С. 75–88.

Аляксандра Нарбут з Ліды – акадэмік Берлінскай акадэміі навук // 3-я Нефёдаўскай чытанні. Беларускае мастацтва: гісторыя і сучаснасць. ВКЛ у гісторыі Беларусі. Т. III. Мінск. 2009. С. 120–124.

Месца заключэння Востраўскага пагаднення 1392 г. // Ліда і Лідчына: да 685-годдзе заснавання горада: матэрыялы рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі (Ліда, 3 кастрычніка 2008 г.). Ліда, 2009. С. 44–48.

2008

Персанажы Шэкспіра – ў Літве. Граф Дэрбі // Наша Слова. 2008. 30 ліпеня; 6 жніўня.

Персанажы Шэкспіра – ў Літве. Генры Персі Хотспур // Наша Слова. 2008. 27 жніўня.

Персанажы Шэкспіра – ў Літве. Джон Бафорт // Наша Слова. 2008. 15 кастрычніка.

У пошуках знакамітага Вострава //Лідская газета. 2008. 11 лістапада.

Месца заключэння Востраўскага пагаднення 1392 г. Пачатак // Наша слова. 2007. 2 траўня.

Месца заключэння Востраўскага пагаднення 1392 г. Заканчэнне // Наша слова. 2007. 13 чэрвеня.

Крэскі да біяграфіі генерала К. Кандратовіча // Наша слова. 2007. 10 кастрычніка.

Астранамічная абсерваторыя ў Гародні // Наша Слова. 2008. 16 студзеня.

Астраномія ў Віленскім універсітэце // Наша Слова. 2008. 27 лютага.
Аляксандра Нарбутоўна, лідзянка – акадэмік Берлінскай акадэміі // Наша Слова. 2008. 9 красавіка

Месца заключэння Востраўскага пагаднення 1392 г. // Гістарычны альманах. 2007. Т. 13. С. 109–118.

2000 – 2007

Miejsce zawarcia ugody ostrowskiej 1392 r. // Ziemia Lidzka. 2007. № 2.
Каталіцкае Свята Божага нараджэння ў Лідзе // Наша слова. 2006. 27 снежня.

Генерал Кіпрыян Кандратовіч // Лідскі летапісец. 2005. № 4. С. 12–26.

Паданні вёскі Бабры // Наша Слова. 2005. 17 жніўня.

Гісторыя парафіі ў Ішчалне. 490 гадоў Ішчалнянскай парафіі // Наша Слова. 2005. 15 чэрвеня.

Гайцюнішкі // Наша Слова. 2005. 19 кастрычніка.

Генерал Кіпрыян Кандратовіч на службе БНР // Наша Слова. 2004. 17 сакавіка.

Грэка-каталіцкая (уніяцкая) царква у Лідзе і Лідскім павеце // Наша слова. 2003. 26 лістапада.

Міністр БНР, генерал Кіпрыян (Цыпрыян) Кандратовіч // Наша слова. 2002. 10 сакавіка; 17 сакавіка.

Генерал Кіпрыян Кандратовіч // Спадчына. 2002. № 1. С. 161–166.

Лідзяне XX стагоддзя // Лідскі летапісец. 2002. № 2. С. 9–11.

Lidzianie XX wieku // Ziemia Lidzka. 2001. № 1.

Kościół greko-katolicki w Lidzie i Ziemi Lidzkiej // Ziemia Lidzka. 2001. № 1.

Мажэйкаўскія сядзібна-паркавыя комплексы // Спадчына. 2001. № 1–2. С. 206–212.

Архітэктура Лідчыны. Готыка // Лідскі Летапісец. 2000. № 3. С. 32–34.

Камень-следавік ў в. Бабры // Лідскі Летапісец. 2000. № 1. С. 24.

Сонечны гадзіннік у в. Ішчална // Спадчына. 2000. № 2. С. 139–141.

Сонечны гадзіннік у вёсцы Ішчална // Лідскі Летапісец. 1999. № 4. С. 21.

Фотададатак

*Лаўрэшы Лявонцій Васільевіч
і Ніна Аляксандраўна пасля вяселля. 1955 г.*

Лявонцій і Ніна Лаўрэшы з сынам Юрыем. 1959 г.

Кого из ребят не интересуют ныне космические путешествия, ныне планеты и звездные миры! Интерес к изучению межпланетного пространства особенно возрастает в период очередных запусков космических кораблей. В городе Лида. большой популярностью у ребят пользуется городской планетарий. Здесь работает астрономический кружок, где юным астрономам читаются лекции, проводятся практические занятия по наблюдению за небесными светилами и искусственными спутниками Земли.

НА СНИМКЕ: директор Лидского планетария Владимир Дмитриевич СТОЛМОВ проводит занятия с юными астрономами [слева направо] Леонидом ЛАВРЕШОМ, Виталием ДРОЗДОВЫМ и Станиславом ДУЛЬКО.

Фото Ч. Мезня. (БЕЛТА).

Леонід Лаўрэш на занятках астранамічнага гуртка пры Лідскім планетарыі. 1978 г.

Сям'я Лаўрэшаў. 1979 г.

*Леанід Лаўрэш на занятках
астранамічнага гуртка пры
Лідскім планетарыі. 1978 г.*

*Вучань 10 А класа СШ № 11 г. Ліды
Леанід Лаўрэш. 1980 г.*

*Леанід Лаўрэш, студэнт 4-га курса Беларускага політэхнічнага
інстытута. 1984 г.*

Лейтэнант Леанід Лаўрэш з 3-месячным сынам Вадзімам на пабыўцы з ваенных збораў. 1997 г.

Леанід Лаўрэш з жонкай Галінай і сынам Вадзімам. 1996 г.

Леанід Лаўрэш з маці Нінай Аляксандраўнай. 1996 г.

З сынам Вадзімам. Браслаўскія азёры, 1998 г.

З прафесарам С. В. Марозавай ля Старога замка ў Гродна. 2010 г.

*Лаўрэш Лявонцый Васільевіч.
2004 г.*

*Вадзім і Катажына Лаўрэшы ля
помніка Елісею Лаўрышаўскаму.
Навагрудак, 2016 г.*

*Знаходка парэшткаў фальваркавага дома на месцы двара Востраў –
верагоднага месца заключэння Востраўскага пагаднення 1392 г. 2009 г.*

Падчас прэзентацыі кнігі “Шымялевіч Міхал. Збор твораў; (уклад. Л. Лаўрэш. Гродна, 2019.). 2019 г.

На 60-гадовым юбілеі Лідскага гісторыка-мастацкага музея. 2019 г.

Выступ на занятку ў праекце “Мова Нанова”. г. Ліда, 2019 г.

Экскурсія па гістарычнаму цэнтру Ліды, 2019 г.

Выступ на кніжнай выставе-кірмашы ў БелЭкспа. Мінск, 2020 г.

З жонкай Галінай. 2019 г. Фота Кацярыны Гардзевай

Сярод удзельнікаў міжнароднай навуковай канферэнцыі, прысвечанай 600-годдзю Грунвальдскай бітвы. Гродна, 2010 г.

*Падзячнае пісьмо Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук.
2020 г.*

*У Кесарыі Прыморскай, Ізраіль.
Рымскі акведук. 2020 г.*

Віншаванне з днём нараджэння ад унука Альгерда. 2019 г.

Сям'я. Люты 2023 г.

Змест

Таленавіты даследчык слаўнага гісторыяй Лідскага краю.....	3
<i>Пісьменнік, які прэзентуе</i>	
<i>прафесійную культуру гісторыка.....</i>	<i>3</i>
<i>Лідскі асветнік.....</i>	<i>5</i>
<i>Патрыёт свайго краю.....</i>	<i>8</i>
Тры стагоддзі гісторыі роду Лаўрэшаў.....	9
Дзесяць пакаленняў роду: генеалагічнае дрэва.....	19
Біяграфічная даведка.....	20
Прафесійныя гісторыкі – пра навуковую вартасць кніг Леаніда Лаўрэша.....	22
Спіс публікацый пра Л. Лаўрэша.....	31
Спіс публікацый Л. Л. Лаўрэша.....	32
<i>Кнігі.....</i>	<i>32</i>
<i>Укладальнік кніг.....</i>	<i>33</i>
<i>Артыкулы.....</i>	<i>33</i>
Фотададатак.....	49

Навуковае выданне

Марозава Святлана Валенцінаўна

Людзі культуры Гродзеншчыны:
Леанід Лаўрэш

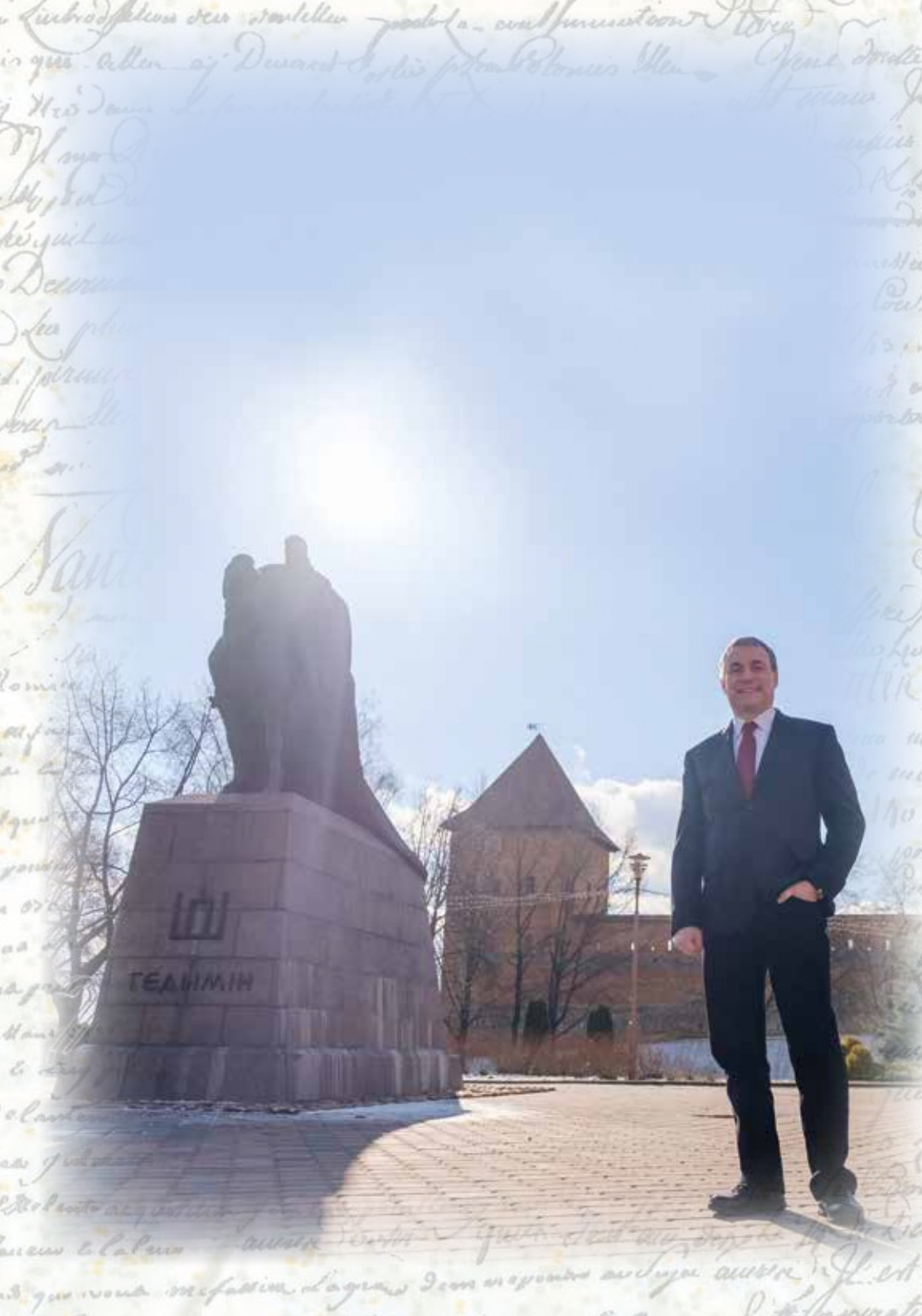
Выдадзена ў аўтарскай рэдакцыі

Фотаздымкі на вокладцы *Сяргей Ваніфасуў Марозаў*

Макетаванне *Алесь Рыжы, Ілья Рыжы*

Падпісана ў друк 01.03.2023. Фармат 84x108/16
Папера афсетная. Друк лічбавы.
Ум. друк. арк. 3,72. Ул.-выд. арк. 58,7.
Наклад 75 паас. Замова 40-9/2023.

Выдавец і паліграфічнае выкананне:
Таварыства з абмежаванай адказнасцю “ЮрСаПрынт”.
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца,
вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў
№ 1/388 ад 01.07.2014 г.
Вул. Карла Маркса, 11, 230015, г. Гродна.
+375 152 32 00 01
+375 295 87 84 11
www.usp.by

ΓΕΛΙΜΙΝ